

S. Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ İLMÎ ÇALIŞMALARI (II)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet BAYYİĞİT (*)

Kamuoyunu, benzer sahalardaki kurumların mensuplarını ve diğer ilim çevrelerini haberdar etmek ve böylece ilmî iletişimin sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla öğretim elemanlarımızın ilmî çalışmalarını -sadece isimlerini zikrederek- dergimizin 3. sayısında duyurmuştuk.

Enstitü'den fakülteye dönüştüğümüz 1982 yılından 1990 yılına kadar yazılmış olan doktora ve yüksek lisans tezlerini bu sayımızda mümkün olduğunca geniş bir şekilde tanıtmaya çalışacağız. Tanıtımda "Araştırmanın Konusu", "Amacı", "Bölümler ve Muhtevaları", "Araştırmanın Sonucu" başlıkları esas alınmıştır. Çalışmalar fakültemizde mevcut üç bölüme ve bölüm içerisinde de tarih sırasına göre tasnif edilmiştir. Bundan sonraki sayılarımızda bu tanıtım, yayınlanmış olsun olmasın, fakültemizde gerçekleştirilen tüm ilmî çalışmaları içine alarak sürdürülecektir.

Bu arada, bütün ilâhiyat fakültelerinin ortaklaşa hazırlayıp yılda bir yayınlacakları ve o yıl içinde ilâhiyat sahasında yapılan çalışmaları tanıttıkları bir "İLÂHİYAT BİBLİYOGRAFYASI"nın çıkarılması teklifimizi öneminden dolayı ilgililere tekrar hatırlatmayı görev sayıyoruz.

Böyle bir bibliyografyanın yayınlanması kamuoyunu, ilmî çevreleri ve yayıncıları yapılan çalışmalardan haberdar edeceği gibi, araştırmacıları da tekrardan kurtaracak; yeni ve bilinmeyen sahalara yönelecektir.

(*) S. Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

Mahmut DENİZKUŞLARI
(Doktora, 1982)

"Peygamberimiz ve Tıp",
Bursa, Basıldı, Marifet Yayınları, İst.
1982, 157 s.; 3. baskı, İst. 1990, 184 s.

Araştırma Konusu :

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in tıbbın alanına giren görüş ve uygulamalarının, tavsiyelerinin tesbiti çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Amacı :

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in tıp ile ilgili görüşlerini tesbit edip bugünün tıbbi ile mukayesesini yapmak.

Bölümler ve Muhtevaları :

Giriş : Cahiliyye Araplarında tıp ilmi; Hız. Peygamber'in tıp konularıyla ilgisi; tıbbî hadislerin değeri ve kaynakları; insanın yaratılışı; Kur'ân-ı Kerim'de tıp.

Birinci bölüm : Koruyucu hekimlik; temizlik beslenme, uyku ve bulaşıcı hastalıklardan korunma.

İkinci bölüm : Sıhhatin önemi, tedâvi ve Tıbb-ı Nebevî'de tedâvi yolları.

Üçüncü bölüm ise : Tıbb-ı Nebevî konusunda yazılan eserler ve konularını ihtiva etmektedir.

Araştırmanın Sonucu :

Hız. Peygamber (s.a.v.), her konuda olduğu gibi tıp konusunda da bizim için en güzel rehber ve örnek olmuştur.

Hız. Peygamber'in bizzat tıp ve sağlık ile yakından ilgilendiği kendisinden bize intikal eden hadislerinden anlaşılmaktadır. Bu hadislerde tedâvi usulleri bulunduğu gibi, ilaç olarak tavsiye ettiği birtakım nebatların isimleri geçmekte ve bunlar için tedbirler ileri sürülmektedir.

Rasûl-i Ekrem, mü'minlerin sağlıklarını korumak için önemli şeylere dikkati çekmiştir.

Tıp konusundaki hadislerin tamamının göz önünde bulundurulması halinde; bu hadislerin bir kısmının Hıfzu's-Sıhha ile ilgili bulunduğu, diğer bir kısmının ise hastalık, tedâvi ve ilaçlar hakkında olduğu, Hz. Peygamber'in ferdî ve umûmî sağlığa dikkat ve itina gösterilmesi husunda kesin prensipler koyduğu görülür. Bu hadislerde zikredilen tıbbî esaslar ile o günün tıbbını mukayese edecek olursak Rasûl-i Ekrem ile yeni bir tıp anlayışının başladığını görmemek mümkün değildir.

Süleyman TOPRAK

(Doktora, 1985)

"İslâm'da Kabir İnancı ve Hayatı"

Konya, Basıldı, I. baskı, Konya, 1987, 520 sayfa, (Ölümden Sonraki Hayat, Kabir Hayatı adıyla), 2. baskı, Konya, 1989, 3. baskı, Konya, 1990).

Araştırmanın Konusu :

İslâmın iman esaslarından olan Âhiret inancı ve âhiretin ilk durağı olan Kabir ve Berzah Hayatı.

Araştırmanın Amacı :

Ölüm gerçeği ve ölümden sonra hemen başlayacak olan kabir hayatıyla ilgili sorular her seviyedeki insanı yakından ilgilendirmektedir. Bir bakıma hayatın manâsı da bu sorulara verilen cevaplarla anlaşılmaktadır.

Bu sebeple, bu eserde her an ölümlle karşı karşıya olan insanın ölüme nasıl hazırlanacağı, ölünce nelerle karşılaşacağı; bir yakını vefat edince ona karşı yapması ve yapmaması gereken şeylerin neler olduğu; ölümden sonraki ilk durak olan Kabir ve Berzah Âlemi'nde insanın nelerle karşılaşacağı hakkında bilgi vermek gaye edinilmiştir. Ayrıca her insanın merak konusu olan Kabir suâli, azabı ve nimeti konularında âyet ve hadislerde bildirilmiş olan hususların neler olduğu, ilmî ölçüler içinde ve akla gelebilecek tüm sorulara cevap oluşturacak şekilde izah edilmeye çalışılmıştır.

Son olarak ise, kabirlerin sünnete uygun şekilde nasıl ziyaret edileceği, ziyaretin hem ziyaret edene, hem de ziyaret edilene faydalı olabilmesi için ziyaret esnasında yapılması ve yapılmaması gereken şeyler hakkında bilgi verilmeye gayret edilmiştir. Gaye, yanlış olanı ikaz ederken aynı zamanda doğruyu talim etmek, öğretmektir.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma kabir hayatına imanin âhiret inancı içerisindeki yeri, kabir

ve berzah terimlerinin manâları ve diğer dinlerde kabir konularının işlendiği bir girişle üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, ölümden önce (A) ve ölümden sonra (B) diye ayrılan iki ana başlık altında ölmek üzere olan hastanın durumu, yapacağı işler ile ölüm ve ölümden sonra kabre konuluncaya dek yapılacak muamele anlatılmaktadır. Cenaze ile ilgili konular işlenirken dört fıkıh mezhebinin farklı olan görüşleri de belirtilmiştir.

Kabir ahvâline ayrılan ikinci bölüm ise; Ruh konusu hakkında bilgi verilen bir giriş ile Kabir Suâli (A), Azabı (B), Nimesi (C) ve bu konularda Ehl-i Sünnete aykırı görüşler (D) konularının yer aldığı dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Kabir Ziyareti konusunun ele alındığı üçüncü bölüm ise; ziyaretin meşruiyeti (A), berzahtakilerin salih amellerden istifadesi (B) ve kabir ziyaretiyle ilgili yanlış inanç ve hareketlerle bunların tenkidi (C) konularını içermektedir.

Araştırmanın Sonucu :

Çeşitli sebeplerle kabir hayatı hakkında merak ettikleri hususlarda geniş bilgi elde edemeyenlere, âyet ve hadisler ve bugüne kadar yapılan izahlar ışığında, bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Taceddin UZUN
(Doktora, 1985)

"Arap Dili ve Edebiyatında Hulefa-i Raşidin'in Hutbe ve Mektupları,
Konya, Basılmadı, 149 s.

Araştırmanın Konusu :

Hulefa-i Raşidin'in (Hz. Ebu Bekr-Ömer-Osman ve Ali)'nin hutbe ve mektuplarının Arap dili ve edebiyatındaki önemli durumları incelenmiştir.

Amacı :

Arap ve İslâm edebiyatında Hulefa-i Raşidin'in hutbe ve mektupları, edebî değerleri ve taşıdıkları hüküm ve manalar yönünden önemli bir yere sahip olduklarından bunların incelenip tesbit edilmesi için adı geçen araştırma yapılmıştır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Birinci bölümde; Hulefa-i Raşidin'in biyografileri ve edebî kişilikleri.

İkinci bölümde; Hulefa-i Raşidin'in hutbe ve mektuplarının Arap dili ve edebiyatındaki yerleri.

Üçüncü bölümde de, Hulefa-i Raşidîn'in hutbe ve mektuplarının Arap dili ve edebiyatına tesirleri anlatılmaktadır.

Araştırmanın Sonucu :

Hulefa-i Raşidîn hutbe ve mektupları, onların fesahat ve belâğat sahibi olduklarını göstermektedir. Dört halifenin hutbe ve mektupları Sadr-ı İslâm'da Arap dili ve edebiyatının durumunu gösteren en önemli vesikalarlardır. Bunlar, bize, o sırada konuşulan ve yazılan konuların, çeşit, gaye ve mahiyetlerini aktarmışlardır. Onlar vasıtasıyla biz, o günün dilini, edebiyatını, İslâm'ın dil ve edebiyat anlayışını öğreniyoruz.

Orhan ÇEKER
(Doktora, 1986)

"İslâm Hukukunda Akidler (Sözleşmeler)"
Konya, Basılmadı, 297 s.

Araştırmanın Konusu :

İslâm hukukunun temel meselelerinden akidler çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Amacı :

İslâm'ın akid nazariyesini ortaya koymak, bazı akidlerin tanıtımını yapmak ve günümüze teklifler getirmektir.

Bölümler ve Muhtevaları :

Tez iki bölümden meydana gelmiştir. Birinci Bölüm; Akidlere toplu bakış (İslâm'ın Akid Görüşü), İkinci Bölüm; Akidlerin tanıtılması. Birinci Bölümde, İslâm'ın akid görüşünün mufassal bir şekilde ele alındığı tez'in ikinci bölümünde belli başlı akidlerin yine detaylı bir şekilde tanıtılması yapılmaktadır. Sonuç kısmında ise; Esas ve Kaideler ile Teklifler yer almaktadır.

Araştırmanın Sonucu :

İslâm'ın kendine mahsus bir akid anlayışı vardır. Akid karşılıklı rıza ya dayanır. Rıza zedelendiği zaman ya muhayyirlik hakkı doğar, ya akid fâsid olur veya bâtil olur. Akid "faiz"i ihtiva etmemelidir. Akid bir ihtiyaçtan doğar. İhtiyaç olmayan lüzumsuz akidler fâsid kabul edilmiştir. Akidlerin bir kısmı ayet, bir kısmı hadis, diğer bir kısmı da içtihad (kıyas)'la sabit olmuştur.

İbrahim SARMİŞ
(Doktora, 1986)

**"Çağdaş Arap Edebiyatçısı Olarak
Seyyid Kutub ve Edebi Tasvir Görüşü"**
Konya, Basılmadı, 140. s.

Araştırmanın Konusu :

Çağdaş bir Arap edebiyatçısı olarak Seyyid Kutub'un edebi yönünü ve Kur'an'da edebi tasvir nazariyesini ortaya koymak ve değerlendirmek.

Bölümler ve Muhtevaları :

Tez iki bölümden oluşmaktadır :

I. Bölüm : Bu bölümde Seyyid Kutub'un salt edebi eserleri işlenerek tanıtılmakta ve bunların edebi değerleri üzerinde durulmaktadır.

II. Bölüm : Bu bölümde de Seyyid Kutub'un Kur'an'da edebi tasvir nazariyesi işlenmekte, değerlendirilmesi yapılabileceği ve beyani icaz çalışmalarını açısından taşıdığı önem anlatılmaktadır.

Araştırmanın Sonucu :

Fikri yönleriyle Seyyid Kutub az çok bilindiği halde edebi yönüyle Türk toplumunda bilindiği söylenemez. Halbuki yoğun fikri ve edebi rekabetin hüküm sürdüğü çağdaş Mısır toplumunda daha genç denebilecek yaşta Kutub büyük edebiyatçılar arasında parlamış ve değerli edebi çalışmalar bırakmıştır. Şiir, hikaye, roman, masal, edebi tenkit gibi alanların hepsinde eser vermiş ve nazari olarak ortaya koyduğu düşüncelerini uygulayarak göstermeye çalışmıştır. Şiir ve nesir için ortaya koyduğu edebi tenkid ölçü ve kurallarını bizzat kitap ve makaleleriyle uygulamış ve çağdaş Arap edebiyatına değerli katkılarda bulunmuştur.

Kur'an'ın belağı ve beyanî icazı alanında, anlatım uslubu alanında Kur'an'da edebi tasvir nazariyesinin sahibi ve uygulayıcısıdır. Bu nazariyesini et-Tasviru'l-Fennî fi'l-Kur'an, Meşahidu'l-Kiyame fi'l-Kur'an, Fi Zilâli'l-Kur'an kitaplarında başarıyla uygulamıştır. Bu alandaki klâsik çalışmalarla yapılan mukayese sonunda Seyyid Kutub'un bu konuda öncülük yaptığı ortaya çıkmıştır. Ondan sonra bu alanda yapılan çalışmaların birçoğunun onu izlediği ve açtığı çığırda gittikleri tesbit edilmiştir. Sonuç olarak diyebiliriz ki Seyyid Kutub kadar nazari olarak söylediklerini pratik olarak eserleriyle uygulayıp ispatlamak çok az kişiye nasip olmuştur.

D. Ali KAYAPINAR
(Doktora, 1986)

**“Mekkî İbnü Ebî Tâlib el-Kaysî, Asrı,
Hayatı ve Eserleri”**
Konya, Basılmadı, 205 s.

Araştırmanın Konusu :

Tefsir Tarihinin büyük isimlerinden “Mekkî İbnü Ebî Tâlib el-Kaysî”-nin bütün yönleriyle incelenmesi çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Amacı :

Bu büyük müfessiri tanımak ve tanıtmak, böylece tefsir tarihine ve çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Birinci Bölüm, Mekki b. Ebî Talib’in ASRI. Müfessirin yaşadığı Mağrib, Mısır ve Endülüs’te siyâsi, ictimâî, dinî iktisadî, ilmî ve kültürel durumları, her bölgenin kendi içerisinde, yazara etkilerine ışık tutacak, incelemeleri ve değerlendirilmeleri... İkinci Bölüm : Mekki İbnü Ebî Talib : İsmi, nesebi, lakabı, künyesi, doğumu ve âilesi, tahsili ve seyâhatleri, hocalığı, çağdaşları, hocaları, talebeleri, mezhebi, ahlakı vefatı... Üçüncü Bölüm : Eserleri, eserlerinde ortak vasıflar, üslûb; tefsîr, ğarîb, i’râb, i’câz, nâsih-mensûh, kâraat, tecvîd, kelâm vb. konularda vermiş olduğu eserlerinin yazma ve matbu oluşlarına da işaret edilerek tanıtımı ile kendisinin olmadığı halde kendisine nisbet edilen bir kitabın mahiyeti ve sonuç.

Araştırmanın Sonucu :

Mekki İbnü Ebî Talib’in yaşadığı, Mağrib, Mısır, Hicaz ve Endülüs bölgelerini ve bu bölgelerde kurulan devletleri bir âlime yapabileceği etki ölçüsünde; siyasi, ictimâî, dinî, iktisadî, ilmî ve kültürel durumlarını ilk ve ana kaynaklarından alarak tanıtmıştır. Hâricî, şîî, fâtımî, alevî, dürzî, râfizî ve sünî gibi dini tarafgirlikler; Übeydî, Fâtımî, Zîrî, Âmirî, Emevî ve Abbâsî gibi siyasi hizipçilikler içerisinde çalkalanan çeşitli bölgeler içerisinde Mekki’nin nasıl şaşmadan ilerleyerek bunca engellere takılmayışını belirlemiştir.

Bundan yedi asır sonra Londra sokaklarında birtek lamba bile bulunmadığı, daha düne kadar Paris sokakları çamur deryası olduğu halde, Kurtubu’da tâ o zaman kilometrelerce süren taş kaplamalı ve aydınlatma fenerleriyle bezenmiş yollarla dolu medenî bir bölgenin nimetlerinden Mekki’nin faydalanış ve çevresini manevi lambalarla aydınlatışını açığa çıkarmıştır.

Mekkî'nin, dört asrın, üç kitaya yayılmış islâmî ilimlerini nasıl kendisinde topladığını ve bunları öğrencilerine, halka ve eserlerine nasıl aktardığını defilleriyle belirlemiştir. Siyaset ve devlet adamlarının kancalarından nasıl kurtulduğunu ve uzak kalmayı başardığını tesbit etmiştir.

Çoğunluğunu tefsir ilminin oluşturduğu 13 çeşit müstakil ilim dalında yazdığı eserleri konularına, mevcut, matbu' ve mahtut oluşlarına göre tanıtmış, yazmalarından bir çoğunu kitap tanıtım kuralları uyarınca belirlemiştir. Mekkî'nin 107 eserinin yeni araştırmacıların bulup kurtarmalarını beklediklerini belirgin bir şekilde ortaya koymuş, bazı matbu'larının da tahkik edilirken yapılan noksanlıklarını belirleyerek eksiklerinin tamamlanmasına davetiye çıkartmıştır.

Nihayet, Mekkî artık tüm değer ve eserleriyle gün ışığındadır. Geriye onun onüç eserini bilimsel ölçülerle tahkik ve tab' ederek; mevcut olmayan 107 eserini de bularak insanlığa 120 kitaptan oluşan bir Mekkî Kitaplığı kazandırmak kalmıştır.

Yusuf İŞİCİK
(Doktora, 1986)

"Kâzerûnî ve Tefsirdeki Metodu",
Konya, Basılmadı, 205 s.

Araştırmanın Konusu :

Araştırma, Kâzerûnî ve Tefsirdeki Metodunun incelenmesini konu edinmektedir.

Amacı :

İlgili kaynaklarda pek tanıtılmayan ve hakkında çok az şey söylenen Nûruddîn el-Kâzerûnî (923/1517)'nin tefsirdeki metodunun, tefsir alanındaki çağdaş araştırmalara basamak ve temel teşkil edecek bir tarzda tesbiti. Böylece, klâsik muhtevalı bu tür çalışmaların, modern ve muasır evsafındaki incelemelere vücut ve aktivite kazandırmasının, temini.

Bölümler ve Muhtevaları :

Birinci Bölüm : Kâzerûnî'nin Hayatı ve Tefsirinin Nüshaları. İkinci Bölüm : Kâzerûnî'nin Tefsirdeki Metodu : A-Kâzerûnî ve Rivayet Tefsiri, B-Kur'an İlimleri ve Kâzerûnî, C-İsrailiyata Karşı Tutumu, D-Rey Tefsirindeki Yeri, E-Akaid ve Kelâm, F-Fıkıh, G-İstilah ve Deyimler. Üçüncü Bölüm : Kâzerûnî'nin Kaynakları : I — Beydâvî Tefsiri, II — Râzî Tefsiri, III — Kurtubî Tefsiri, IV — İbn Kesir Tefsirinden Yaptığı Nakiller, V — Zemahşerînin Keşşâfı, VI — Zeccâc'ın İ'râbu'l-Kur'ân'ı, VII — Kâfiyeci'

nin "Kitâbu't-Teysir"i, VIII — Celâlüddîn ed-Devvânî, IX — Kullandığı Hadislerin Kaynaklarına Toplu Bir Bakış. Sonuç.

Araştırmanın Sonucu :

Kâzerûnî Tefsirinin en önemli yanı, hem gerekli, hem de sahih bilgileri kısa ve öz olarak vermesidir. Kendisinden önceki eserlerden yararlanırken, kuru bir nakilcilik yolunu tutmamış, kaynaklarındaki birçok hususları düzeltmiş, tenkid etmiştir. Ayrıca, bilgileri birinci el kaynaklara dayandırma konusunda titizlik göstermiştir.

Zayıf ve mevzu haberlere karşı uyanık ve tenkidçi bir tavır almıştır. Tefsirde metod olarak, Kur'an'ı yine Kur'an'la tefsir etmiş, hadislerden yararlanmış, Sahâbe ve Tâbiûn görüşlerine de yer vermiştir.

Fikhî konuları, mezhepler arası mukayeseli bir tarzda kısaca vermiştir.

İtikadî konulara da yer vermiş ve batıl fırkaların görüşlerine yer yer itirazlar yöneltmiştir.

Kur'an'ın belâğatıyla da meşgul olmuş, sarf ve nahvine temas etmiş, istihlâhları açıklamış ve bilhassa sûre ve âyetler arasındaki ilgilere değinmeyi ihmal etmemiştir. Bu tefsirin pratik en önemli bir yönüne değinmek gerekirse, Celâleyn Tefsiri yerine ya da onun yanısıra elden ele dolaşacak muhtasar ve sağlıklı bir Kur'an'ı anlama kılavuzu olmasıdır.

İsmail Hakkı SEZER
(Doktora, 1986)

"İmam Busiri ve Bürdesi",
Konya, Basılmadı, 282 s.

Araştırmanın Konusu :

Busiri'nin hayatını, şahsiyetini, Nebevî medih şiirlerini ve bunlar içinde meşhur bir medih olan Bürde'yi mukayeseli bir şekilde incelemek.

Amacı :

Hemen yazılışını takiben kabul gören, hatta Türkçe konuşanlar arasında da revaç bulan bir şiiri ilmî bir metodla ele alarak incelemek şiir ve çevresinde örülen biraz da halkça bir takım inanışları tahlil etmek.

Bölümler ve Muhtevaları :

Giriş / Birinci Bölüm : Busiri'nin yaşadığı hicrî 7. yüzyıl / İkinci Bölüm : Busiri, hayatı, ilmî ve şahsiyeti / Üçüncü Bölüm : Busiri'nin yaşa-

diği hicrî 7. yüzyılda şiir ve Busîrî'nin şiiri / Dördüncü Bölüm : Bürde, Bürde'nin tesiri / Sonuç.

Araştırmanın Sonucu :

Busîrî'nin şöhreti, şiir kabiliyeti ve samimiyeti yanısıra o günkü toplumun hislerine tercüman olmasından kaynaklanmaktadır.

Bürde hemen her müslüman toplumda ilgi görmüştür. Bu şiirin ve şairinin çok revaç bulması, daha çok, halkın şiire ve şaire yakıştırdığı bazı hayali unsurlardan kaynaklanmaktadır.

Arapça konuşan halklar tarafından bile genellikle anlaşılmadan okunduğu için, içindeki bir takım aşırı ifadeler sadece bazı alimler tarafından ele alınmıştır.

Busîrî, daha çok bir halk şairi olmasına rağmen edebiyatçıları arasında, meselâ Bedî'yyât denilen zor bir sanatın zeminini hazırlayacak kadar bir şöhret ve tesiri haiz olmuştur.

Şairin aşırı geçim sıkıntısı içinde olması ve yaşadığı çağın ve ülkenin çok zor şartları, onun bu unsurlar göz önünde bulundurulacak değerlendirilmesini gerektirmektedir.

BİLAL SAKLAN
(Yüksek Lisans, 1986)

"Mütevâtir Hadisler ve Meseleleri"
İstanbul, XXX + 147 s.

Araştırmanın Konusu :

Mütevâtir hadislerin problemlerini ele almak ve mütevâtir olduğu ifade edilen hadisleri tesbit etmek, çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Amacı :

Bu araştırmada, hadis malzemesi içerisinde, mütevâtir olanlarının yekününü tesbit etmek ve daha çok kelâmcılarla usulcülerin ilgi alanı olan mütevâtir'e hadiscilerin yaklaşımını ortaya koymaya çalışmak amaçlanmaktadır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Çalışma, giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Girişte; haber ve çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde; Mütevâtir'in Lügat - İstilah manaları şartları, ilim ifade etmesi, kısımları, miktarı ve hükümü gibi konular ele alınmıştır.

İkinci Bölüm; Mütevatir hadisleri derleyen mecmuaların tanıtımına tahsis edilmiştir. Üçüncü bölümde ise; konu ile ilgili dört kitabta bulunan mütevatir hadisler, Kettânî'nin eseri esas alınarak fıkıh bablarına göre verilmiş ve hadislerin kaynaklarına işaret edilmiştir.

Araştırmanın Sonucu :

1. Hadisler, şuyû bakımından mütevatir ve ahâd şeklinde taksim edilmiştir. Bu taksimi, daha çok Kelamcılarla, usûl âlimleri yapmıştır.
2. Bir haberin mütevatir vasfını kazanabilmesi için bazı şartlar araştırmıştır.
3. Mütevatir, haber kesin bilgi ifade eder.
4. Mütevatir'i inkâr küfrü gerektirir.
5. Mütevatir Haberler, lafzî ve manevî kısımlara ayrılmış olup, mutlak olarak mütevatir denildiğinde, lafzî mütevatir kastedilmiştir.
6. Manevî mütevatir'in çerçevesi biraz daha geniş tutulmuş olup sayıları da oldukça kabarıktır.
7. Lafzî mütevatirlerin sayısı daha azdır.
8. Mütevatir hadisleri derleyen en eski çalışma Suyûtî'ninkidir. Bu konuda en derli toplu çalışma Kettânî'nin "Nazmu'l-Mûtenâsir"-idir.

Mehmet Özgü ARAS
(Doktora, 1987)

"Hammad b. Ebi Süleyman'ın Hayatı ve Fıkhi Görüşleri"
Konya, Basılmadı, 183 s.

Araştırmanın Konusu :

Günümüz İslâm dünyasının büyük bir çoğunluğunun mezhebî olan Hanefîliğin imamı Ebu Hanife'nin hocası olan Hammad b. Ebi Süleyman'ın hayatı ve fikhî görüşlerinin tesbiti araştırmanın konusunu teşkil etmektedir.

Amacı :

Hammad b. Ebi Süleyman'ın fikhî görüşlerinden yola çıkarak, Ebu Hanife'ye tesirinin ve mezheplerden önceki fıkıhın durumunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma, Giriş, iki bölüm ve Sonuçtan müteşekkildir.

Giriş'te; Hz. Peygamber'den Hicri 100. yıla kadar fıkıhın tarihî seyri incelenmektedir. Birinci Bölüm'de; Hammad b. Ebî Süleyman'ın hayatı muvafık bir şekilde anlatılmakta İkinci Bölüm'de de Hammad'ın fikhî görüşleri ve Ebu Hanîfe'ye tesirleri ele alınmaktadır.

Araştırmanın Sonucu :

Ebû İsmail Hammad b. Ebî Süleyman Müslim b. Yezîd el-İsfehânî el-Eş'arî el-Kûfî (120/738), imam, alim ve Irak fakihidir. İslâm dünyasının büyük bir kesiminin yüz yıllar boyu resmî mezhebi olan Hanefîliğin ilim silsilesinden Ebû Hanîfe'nin hocasıdır.

Hammad'ın babası Müslim b. Yezîd, aslen İsfehânî'nin Bürhuvar nahiyesinden olup Kûfe'ye yerleşmiştir. Eş'arîlerin mevlâsıdır.

Hayatı Kûfe'de geçen Hammad, sahabeden Enes b. Mâlik'i (93/711) görmüş, O'ndan hadis dinlemiş ve rivayette bulunmuştur.

Hammad, fikhî İbrahim en-Nehâî'den (95/713) almıştır. O'nun en fakih, en güzel kıyas yapan, rey ve münazara konusunu en iyi bilen talebesidir. İbrahim ölünce Kûfe medresesindeki fikhî halkasının başına getirilen Hammad, bu vazifede 25 yıl kalmıştır.

Ebû Hanîfe de Hammad'dan bu medresede 18 yıl ders almış, Hammad ölünce, bu vazifeyi Ebû Hanîfe yürütmüştür.

Hammad Kûfe'de re'yi fıkıha sokan kimselerin ilklerindedir. Hadisleri senedi ile rivayet etme adetini de Kûfe'ye O getirmiştir.

Hammad iki kere hac etmiş, Hicaz fakihleri ile de görüşmüştür.

Kendisinde sar'a hastalığının bulunması, O'ndan hadis rivayet edenleri ihtiyatlı davranmaya sevk etmiştir.

Hammad İbrahim'den aldığı hadisleri "Etraf" adı verilen hadis mecmuasında toplamıştır. O'nun bu eseri, Ebû Hanîfe tarafından da hadis naklederken kullanılmış fakat daha sonraki devirlere bu eser intikal etmemiştir.

Hammad zengin, cömert, hoşgörülü, mütevazî bir kimsedir. O, "Kim başkalarını beğenmemekten, hafife almaktan uzak olmazsa, kendisi de beğenilmez, hafife alınır" demiştir.

O'nun, İmanın tasdikten ibaret olduğunu söylemesi, günah işleyen cezalandırılır ama İslâm ümmeti olmaktan çıkarılmaz demesi, muhaliflerince O'na Mürcîî damgasının vurulmasına sebep olmuştur.

Kur'an ve Sünnet O'nun için en başta delillerdir. Bunlarda hükmü bulunmayan meselelerin hükmünü re'y ile açıklamıştır.

Hammad, her konudaki davada şahitlerden bir eksik erkek yerine iki kadını şahit olarak yeterli bulur. Yer cinsinden olan temiz her şeyle, düz beyaz taşla bile teyemmüm yapılır, der.

Cemaatle farz namaz kılınyorsa, nafîle kılan namazı bozar cemaate katılır; Seferde 4 rekatlık bir farzı dört rekat kılan kimsenin onu iki rekat olarak mutlaka iade etmesi gerekir gibi görüşler O'na has görüşlerdir.

Durmuş SERT
(Doktora, 1987)

"Kırâat Ekolleri" (Başlangıçtan VII. H. Asrın Başına Kadar)
Konya, Basılmadı, 292 s.

Araştırmanın Konusu :

Kırâat ilmi ile ilgili olmak üzere asr-ı saadetden VII. Hicri yılın başına kadar yazılmış eserlerin ve bu ilimde şöhet bulmuş âlimlerin incelenmesidir.

Amacı :

Dünya üzerinde kırâat ilmi ile ilgili yazılmış eserleri ve müelliflerini tanıtmak, bu konuda çalışma yapacak olanlara biyografik bilgi vererek çalışmalarına yardımcı olmak.

Bölümler ve Muhtevaları :

Giriş, iki ana bölüm ile sonuçtan müteşekkildir. Giriş'te, kırâat ilmi tanıtılmış, İslâmî ilimler arasındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Birinci Bölümde; Kur'an-ı Kerim'in muhafazası başlığı altında hıfz ve kitâbet yolu ile korunması incelenmiştir.

İkinci Bölümde ise; Kırâat ekolleri 8 ana bölgeye ayrılarak o bölge içine giren şehirlerdeki kırâat âlimleri ve eserleri ele alınmıştır.

Araştırmanın Sonucu :

Kur'an-ı Kerim'in nazmı da manası da mütevâtirdir. Peygamberimiz Kur'an'ı ashâbına, kendisine nâzil olduğu gibi okumuş, ashâp da O'nun tarifi üzere hem yazmışlar, hem de okuyarak ezberlemişlerdir. Bu şekil okuyuş (kırâat), ashâptan tâbiûna, tâbiûndan zamanımıza kadar süregelmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde Kur'ân-ı Kerim'in muhâfazası ele alınmıştır. İkinci bölümünde önce kırâatlar ve ekollerinin doğuşuna kısaca temas edilmiştir. Sonra tezin fazla kabarıklığını önlemek için asır tahdidine gidilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in kırâatı ile ilgili çalışmalar, ekseriyetle aralarındaki belirgin özellikleriyle, 8 bölgeye ayrılarak ekolize edilmiş ve bu bölgelerde 41 kırâat merkezindeki faaliyetler bütün detayı ile ortaya konmuştur. Kırâatla ilgili te'lifi olmayan 175, bu konuda eseri olan 182 şahıs incelenerek toplam 357 kırâat âlimi ve bunların vücuda getirdiği konu ile alâkalı 407 eser tezde yer almıştır.

İncelemede,

a) Şimdiye kadar bilinen, el-Kırâat isimli eseriyle kırâat hususunda ilk eser verenin Ebû Ubeyd el-Kâsım b. es-Sellâm (v. 224/838) olmadığı; bilâkis el-Kirâe isimli eserin müellifi Yahya b. Ya'mer (v. 89/707)'in olduğu,

b) Kırâat kitaplarının ekseriyetinde, Endülüs'e kırâatın IV. H. asrın başlarında girdiği ve ilk olarak kırâat ilmini oraya sokaninsa et-Talemneki (v. 429/1037) olduğu bildirilmektedir. Çalışmada ise, Endülüs'e Nâfi' kırâatını ve İmâm Mâlik b. Enes'in el-Muvatta'ını ilk sokanın (199/814) yılında vefat eden el-Ġâzî b. Kays olduğu tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Lütfi ŞENEL
(Doktora, 1987)

"İslâm'da İlk İhtilâfların Firkaların
Çıkışına Tesirleri"
Konya, Basılmadı, 170 s.

Araştırmanın Konusu :

Araştırma, İslâm'da ilk ihtilâfların ve firkaların çıkış sebeplerinin tesbitini konu edinmektedir.

Amacı :

İslâm toplumunda farklı dinî yorumlarla, farklı fikrî görüşlerin İslâm Akaidi ve Metodolojisi tarafından çözümlenerek cevaplanmış olmasına rağmen, siyasî amaç ve şahsî menfaatler açısından nasıl istismar edilip kullanıldıklarına işaret etmek.

Bölümler ve Muhtevaları :

Üç ana bölümden oluşuyor :

Birinci Bölümde; Asr-ı Saadette, zihinlerde beliren bazı şüphe

ve teredütlerin Hz. Peygamber tarafından cevaplandırılması, ileriye yönelik işaretleri ile Dört Halife Devrinde ihtilâflara kaynak gösterilen olaylar anlatılıyor.

İkinci Bölümde; Bazı ihtilâflarla yorum farklarının siyasi ve dini fırka haline dönüşmesi ile ilk fırkalardan örnekler görülüyor.

Sonuç Bölümde ise; Gelişen fırka hareketleriyle toplum olaylarının toplumu etkilemesi objektif bir gözle değerlendiriliyor.

Araştırmanın Sonucu :

İslâm'da İhtilâfların ve Fırkaların Çıkış Sebepleri :

1 — Dinî hükümler ve uygulamalarının bazı kişilerce amacına uygun şekilde anlaşılmasından;

2 — İslâm'a yeni katılanların, İslâm Dinini anlamada eski dinî inanışlarının ve geleneklerinin tesirinde kalmalarının;

3 — Bir fitne hareketine katılanların, can derdine düşüp daha değişik fitne hareketlerine karışmalarının;

4 — Normal bir eğitim ve çalışma yoluyla başarıya ulaşamamış, umduğunu elde edememiş insanların tam bir fırsatçılıkla ve kargaşadan yararlanarak amaca ulaşma gayretlerinin;

Fırkaların çıkış sebepleri olduğu görülmüş.

5 — Bütün bu menfi olay ve tesirlerin yanında, olumsuzluklara İslâm dininin ruhuna uygun cevap buma gayretlerinin, İslâm düşünce ve fikriyatının gelişme ve zenginleşmesine zemin hazırladığı da tesbit edilmiştir.

Durmuş ÖZBEK
(Doktora, 1987)

"Sa'du'd-din Teftâzânî ve Nübüvvet Görüşü"
Konya, Basılmadı, 269 s.

Araştırma Konusu :

Çalışma, Sa'du'd-din Teftâzânî'yi ve Nübüvvet görüşünün incelenmesini konu edinmektedir.

Amacı :

Teftâzânî'nin hayatını ve eserlerini, bilhassa yazma eserlerini incelemek; buradan hareketle, nübüvvet ve mucize ile ilgili görüşlerini tesbit,

etmektir. Hz. Peygamber'in son Peygamber olduğunun tatmin edici delillerle açıklanmasını yapmaktadır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Giriş ve İki Bölümden meydana gelmektedir.

Birinci Bölümde; Teftâzânî'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulmuş, İkinci Bölümde ise; Nübüvvet müessesesine genel bir bakıştan sonra, Teftâzânî'ye göre Nübüvvet ve onunla ilgili meseleler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Araştırmanın Sonucu :

Hicrî sekizinci asırda İslâm âlemi'nin yetiştirdiği en büyük ilim adamlarından biri olan Teftâzânî, başta Kelâm İlimi olmak üzere dinî ilim dallarında eserler vermiştir. Eserleri günümüze kadar resmî ve özel bütün okullarda okutulmuş; altıyüz sene geçmiş olmasına rağmen geçerliliğini ve tazeliğini hâlâ korumaktadır. Kelâm sahasında söz sahibi ve dinî ilimlerde müteahhirin alimlerinin sonuncusu olan Teftâzânî, XIV. asırda icâzet zincirini bozup kırılmış XV. asrın ikinci yarısından itibaren bu zinciri el-Cürcânî ile birlikte kendilerine bağlayıp kendi yollarından da Fâhrü'd-Din er-Râzî'ye ulaştırmışlardır. Anadolu ve bütün Osmanlı ulemâsına verilen icâzetnameler içinde; icâzet zincirlerinin en büyük halkası olan Teftâzânî'nin, tabakat ve terâcim kitaplarında isimleri geçmiyen eserlerinin yazmaları tesbit edilmiştir.

Nübüvvet konusunu derli toplu ve bir bütün olarak ele alan Teftâzânî, "nebî-resûl" üzerinde durmuş; onlara olan ihtiyaç sebeplerini sıralamış; Allah Teâlâ üzerine peygamber göndermenin, hikmeti gereği vacip olduğunu açıklamış; nübüvveti inkâr veya kabulde şüphe ve itiraz edenlerin görüşlerini, delillerini aynen zikretmiş ve hatalarını belirterek reddetmiştir. Peygamberlerin mertebelerinde Ehl-i Sünnet'e uymuş; kendisinden önce parça parça açıklanan "Peygamberlerin Sıfatları"nı Kitap ve Sünnet'e uygun ve toplu olarak sunmuş; özellikle Peygamberlerin ismeti ile onlara isnat edilen günahları naklî ve aklî delillerle cevaplandırmıştır. Nübüvvetin şartları ile Peygamberlerin sayılarının tahdit edilmesinin sakıncalarını bildiren Teftâzânî, mucize ile diğer harikulâde olayların farklarını misalleriyle açıklamış, muhalif görüşlere cevaplar vermiş; bu bilgiler kendisinden sonraki araştırmacılara kaynak olmuştur. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in mucizelerini; nübüvvetini aklî delillerle zikretmiş; münkir, yahudi ve hristiyanlara kitaplarından deliller getirerek dinlerinin nesih edildiğini ortaya koymuş; Hz. Peygamber'in son Peygamber olduğunu bütün insanlara ve cinlere gönderildiğini; İslâm Dininin evrensel bir din olduğunu âyet-i celîlelerle isbat etmiştir.

Hüdaverdi ADAM
(Yüksek Lisans, 1987)

“Necmü'd-Din Ömer en-Neseîî ve Akidesi”
Konya, Basılmadı, 167 s.

Araştırmanın Konusu :

Büyük İslâm Âlimi Ömer Neseîî (461-537)'nin hayatı ve Akaid Risalesinin ayrıntılı olarak incelenmesi.

Amacı :

- 1 — Neseîî'nin Akaid Risalesindeki temel görüşlerini ortaya koymak.
- 2 — O'nun Ebu Hanife ve Ebu'l-Yüsr Pezdevî ile birleştiği ve ayrıldığı noktaları tespit etmek.

Bölümler ve Muhtevaları :

I. Kısım I. Bölüm : Giriş, Neseîî'nin yaşadığı yer, kimliği, ilmî durumu.

II. Bölüm : Neseîî'nin Eserleri, Akaid Risalesi, Akaid Risalesine yazılan Şerhler ve Haşiyeler, Tesirleri.

I. Kısım I. Bölüm : İlim vasıtaları ve Atom Nazariyesi.

II. Bölüm : Zat ve sıfatları ile Allah, Allah'ın Selbî ve Sübûtî sıfatları, Kelamullah ve işitilip-ışitilemeyeceği, Rü'yetullah.

III. Bölüm : Ef'âl-i İbâd; İnsan Filleri ve İrade, Kulların İradesi ve Allah'ın Rızası, İstitaat, Teklif ve Teklif-i Mâlâyutak, Tevlid ve Tevellüd.

IV. Bölüm : Peygamberlik ve İmamet; Peygamber göndermenin lüzumu, Peygamberlerin günahsızlığı, İmamette fazilet, İmamette tayin ve süre, İmamın nitelikleri.

V. Bölüm : İman ve İslâm; İmanın mahiyeti, imanın artması ve ekilmesi, İman-İslâm münasebeti, İmanda istisna, Said ve Şaki.

VI. Bölüm : Ahiret Ahvalı; Kabir azabı, Öldükten sonra dirilme, Amellerin tartılması, Cennet ve Cehennem, Büyük Günah, Şefaât.

Araştırmanın Sonucu :

Necmü'd-Din Ömer en-Neseîî'nin genelde Maturidî çizgisini koruduğu, yer yer farklı izahlar yapsa bile büyük çapta Ebu Hanife ve Pezdevî'den ayrılmadığı sonucuna varılmıştır.

Zekeriya GÜLER
(Yüksek Lisans, 1988)

**"Hadis Bibliyografyası Doğuş ve Gelişimi
(Hicrî I-IV/M. VI-X)"**
Konya, Basılmadı, 190 s.

Araştırmanın Konusu :

Çalışma, hadis ilim dalları bibliyografyasının tesbitini konu edinmektedir.

Amacı :

Başlangıçtan hicrî IV. asrın sonuna kadar hadis bibliyografyasının dökümünü yaparak, hadis ilim dallarının doğuş, gelişim ve olgunlaşma safhalarını tesbit etmek.

Bölümler ve Muhtevaları :

Çalışma, bir girişle üç bölüm ve sonuç niteliğinde genel değerlendirmeden meydana gelmiştir. Girişti, hadis ilimlerinin önemi ve hadis tarihi hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde; ale'l-ebvâb ve ale'r-ricâl tasnif grubuna giren kitaplar ve müellifleri;

İkinci bölümde, hadis ilimleriyle ilgili kitaplar ve müellifleri;

Üçüncü bölümde ise; ricâl ilmi ve müellifleri yer almıştır.

Ayrıca ara üniteler dâhil her bölümün başında ilgili bölüme giren eserlere dair tanıtıcı bilgiler verilmiş, sonunda da değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın Sonucu :

Yapılan bibliyografik araştırma, hadis ve hadis ilim dallarının, İslâm ilim, kültür ve medeniyet tarihinde en zengin ve en geniş çalışmalara sahne olduğunu ortaya koymaktadır. Tesbit edilen yaklaşık 1300 literatürden 78'i dirâyete dayalı hadis ilimleri, 130'u ricâl ilmi, diğerleri de rivâyet (furû')e dayalı hadis'e âit olmaktadır. Bunlardan 182'i yazma, 108'i de matbû olmak üzere yaklaşık 300'ü bize kadar ulaşabilmiştir. Esâsen hadis literatürünü mahdut bir rakamla ifade etmek ilmi ve objektif olmaktan uzaktır. Önsöz'de belirtilen kaynakları tarama sonucu bu tablo ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sınırlı ve dar bir çevrede yapılması dolayısıyla, yazma nüsha veya matbû neşriyattan habersiz olunuşu gözardı edilmemelidir.

Hicrî II. asırda Basra, Kûfe, Mekke ve Medine gibi târihi ilim merkezleri, çalışmalara en çok sahne olan bölgeler olduğu halde, II. asrın yarısında hilâfet merkezi olarak inşâ edilen Bağdat, III ve IV asırda hemen bütün hadis ilim dallarında ilk sırada yerini almaktadır. IV. asırda, Müslim (216/875)'in açtığı çığırta Neysâbûr, Endülüs Emevî Devleti'nin getirdiği imkanlarla da Kurtuba, telif hareketinde canlılık kazanmıştır.

NOT : Araştırma konusunun H. 400 - 700/M. 1000 - 1300 tarihleri arasındaki bölümü de, Zekeriya GÜLER tarafından 1990 yılında doktora semineri olarak hazırlanmıştır.

Orhan PARLAK
(Yüksek Lisans, 1988)

"Tefsir Usûlü Açısından Sürelere Genel Bakış"
Konya, Basılmadı, 72 s.

Araştırmanın Konusu :

Çalışma, Kur'ân-ı Kerim'in cem'i, sûrelerin nüzûlü ve sûrelerin özelliklerinin incelenmesini konu edinmektedir.

Amacı :

Tefsir Usûlü açısından Kur'ân-ı Kerim'deki sûrelerin detaylı bir şekilde tanıtılmasıdır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma; giriş, üç bölüm ve sonuçtan ibaret olup, girişte "sûre" kelimesinin lügavî ve ıstılâhî anlamları, birinci bölümde Kur'ân-ı Kerim'in cem'i, ikinci bölümde Kur'ân-ı Kerim Sûrelerinin nüzûlü ve özellikleri, üçüncü bölümde ise Mekki ve Medenî Sûreleri tanıma metodları, bunlarla ilgili görüşler ve Mekki'lik veya Medenîlikleri ihtilafı olan sûreler üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Sonucu :

Kur'ân-ı Kerim Allah (c.c.) tarafından Rasûlullah'a indirilmiş ve günümüze kadar da gerek binlerce hafızın zihninde, gerekse mushafalarda muhafaza edilmiştir. Hem ezberlenerek, hem de sağlam bir şekilde kayıt altına alınarak asırlar boyu muhafaza edilen ikinci bir kitap yoktur. Buna rağmen müsteşrikler Hz. Ömer'in, hafızların savaşlarda şehit düşmesi nedeniyle Kur'ân'ın cem'i konusundaki tereddütlerini kendilerine malzeme yapıp ikide bir İslâm'a saldırmışlardır. Bu konuyu alimlerimiz her ne kadar

işledilerse de daha doyurucu bilgiler sunma gayesiyle Kur'ân'ın yazılması, sûrelere bölünmesi ve muhafazası gibi hususlar bir yüksek lisans tezinden öteye doktora ve doçentlik tezi boyutlarında incelenmelidir.

Bilâl SAKLAN
(Doktora, 1989)

**"Kütü'l-Kulûb'daki Tasavvufî Hadislerin
Hadis Metodolojisi Açısından Değeri"**
Konya, Basılmadı, XXV + 385 s.

Araştırmanın Konusu :

Araştırma, H. IV. asrın temel tasavvufî kaynaklarından Kütü'l-Kulûb'daki tasavvufî hadislerin incelenmesini konu edinmektedir.

Amacı :

Bu çalışma ile, eserin hadis metodolojisi açısından değerinin tesbitini yapmak, dönemin sufi kaynaklarına ışık tutmak ve sufi kaynaklı hadisleri incelemek suretiyle Tasavvuf ve Hadis ilmine katkılar sağlamak amaçlanmıştır.

Bölümler ve Muhtevalar :

Çalışma, Giriş; iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmiştir. Girişte, eserin sahibi Ebu Talib el-Mekkî'nin hayatı ve ilmî kişiliği tetkik edilmiş, Birinci Bölümde; Kütü'l-Kulûb önce muhteva, özellik, İslâmî ilimlerdeki yeri ve tesirleri bakımından genişçe ele alınmış, daha sonra hadis metodolojisi açısından tetkik edilmiştir. İkinci Bölümde ise, daha çok tasavvuf ve zühd ağırlıklı konularla alakalı seçilmiş olan hadislerin, Kütü'l-Kulûb'un hadiscilik yönünü belirleyecek tarzda kaynaklarına işaret edilmiştir.

Araştırmanın Sonucu :

Eserin müellifi olan Ebu Talib el-Mekkî hakkında yeterli bilgi bulunamamıştır. el-Mekkî fıkıh problemlerin çözümünde belli bir mezhebi takip etmeyip, doğrudan Kur'an, Sünnet ve Sahabe ve Tabiûn sözlerinden istifadeyle hüküm vermektedir. İtikâdî yönden Sâlimiyye mezhebine bağlıdır.

Kütü'l-Kulûb sadece tasavvufî bir eser olmayıp, itikad ne ibadetlerden de bahsetmektedir. Kendisinden sonra gelen bütün tasavvuf büyüklerine ve bilhassa Gazalî'ye hadis yönünden büyük tesiri olmuştur. Eserde çeşitli vesilelerle zikri geçen hadislerde isnad sistemine hiç yer verilmemiştir. Hadisin lafzından ziyâde manasına önem verilmiştir. Hadislerin

değerlendirilmeleri yapılmamıştır. Zaman zaman bazı istilahlara atıflar vardır. Ebu Talib el-Mekki'nin özellikle fedâil-i a'mâl konusunda zayıf hadisle amel taraftarı olması hasebiyle Kûtu'l-Kulûb'da çok sayıda zayıf hadis kullanılmıştır. Hatta mevzu, kaynaklarda bulunamayan hadislere de rastlanmıştır. Sonuç olarak, eserden istifâde ederken bu durum mutlaka gözönünde bulundurulmalı, hadis alınırken hiç olmazsa hadis âlimlerinin hadis hakkındaki mütalaasına başvurulmalıdır.

Eserin yazma nüshaları da yeniden gözden geçirilmek ve mevcut hadislerine de kaynak ve sıhhat durumuna işaret edilmek suretiyle tekrar ilmî usuller içinde neşrinin yapılması gerekmektedir.

Mahmut YEŞİL
(Yüksek Lisans, 1989)

"Hadis Bibliyografyası ve Gelişimi"
(H. 700 - 1100 / M. 1300 - 1688)
Konya, Basılmadı, 171 s.

Araştırmanın Konusu :

H. 700-1100 tarihleri arasında hadis ilimleri olarak isimlendirilen bilim dalları ile ilgili olarak te'lif edilen eserlerdir.

Amacı :

İlgili asırlarda ulûmu'l-hadis sahasında te'lif edilen eserleri, yazarları ile birlikte tesbit edip bir araya getirmek, imkân nisbetinde kitapları tanıtmak ve te'lif sebeplerini ortaya koymaktır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Çalışma, giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir.

Girişte, hadis ve sünnetin değeri üzerinde durulmuş, hadis ilminin geçirdiği devreler ve H. 8-11. asırlarda yazılan eserlerin özelliklerine kısaca temas edilmiştir.

Birinci bölümde, fûrûa dâir eserler incelenmiş, ikinci bölümde ise hadise bağlı ilim dallarında yazılan eserler tetkik edilmiştir.

Her ünitenin başında konuyu tanıttıcı bilgi verilmiş, her bölümün sonunda değerlendirme yapılmıştır. Eserler, müellifinin vefat tarihi esas alınarak tertiplenmiştir. Her ünite kendi içinde kronolojiktir.

Araştırmanın Sonucu :

Bu çalışma sonunda, H. 700-1100 tarihleri arasında hadis ilimleri sahasında te'lif edilmiş 1348 adet eser tesbit edilmiştir. Bu kitapların 457

tanesi temel hadis eserleri üzerinde yapılmış çalışmalar, 354 tanesi tâli hadis mecmuaları, 537'si de diğer hadis ilimlerine dair eserlerdir. Bu sayı, tetkik ettiğimiz bibliyografik eserlerden ortaya çıkmış bir neticedir. 1350 civarında te'lif, duraklama ve gerileme devirlerinde dahi hadis ilimlerine ne kadar büyük bir önem verildiğini ortaya koymaktadır.

Çalışma, dört asırlık bir zaman diliminde hadis ilminin muhtelif şubelerinde te'lif edilmiş olan eserleri; toplu olarak ilim âlemine sunmaktadır. Bu sahada çalışanlara yardımcı olacaktır.

Tesbit edilen kitapların teker teker ele alınıp tetkik edilmesi, muhteviyatı hakkında daha taferruatlı bilgi verilmesi, sihhat durumunun ortaya konması, ondört asırlık hadis literatürü hakkında önemli sonuçlar ortaya koyacaktır.

NOT : Araştırma konusunun, H. 1101-1411/M. 1689-1990 tarihleri arasındaki bölümü de, aynı başlıkla Mahmut Yeşii tarafından 1990 yılında doktora semineri olarak hazırlanmıştır.

Lâtif SOLMAZ
(Yüksek Lisans, 1989)

"Öldükten Sonra Dirilme (el-Ba'sü Ba'del-Mevt)"
Konya, Basılmadı, VI + 91 s.

Araştırmanın Konusu :

Çalışma, nakli delillerle "el-Ba'sü Ba'del-Mevt" konusunun incelenmesidir.

Amacı :

Bir metafizik ve inançla ilgili kelâmî bir problem olan öldükten sonra dirilme meselesini nakli delilleri esas alarak ortaya koymak ve akli delillerle de izah etmektir.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma; Giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir.

I. Bölüm :

Sur'un lügat ve istilah manaları, sur'a üflemeyle görevli melek ve üfleme zamanı, sur'un salhaları (korku, ölüm ve dirilme üflémeleri) işlenmiştir.

II. Bölüm :

Öldükten sonra tekrar dirilme (el-Ba'sü Ba'de'l-Mevt)'nin lügat ve istihlah manaları, vukuuna dair nakli ve tarihi vak'alarla birlikte bu dirilmenin gerçekleşeceğini isbat eden akli ve ilmi deliller zikredilmiştir. Bedenlerin tekrar diriltilmesinin mümkün oluşu, İslâm filozoflarının konuyla ilgili görüşleri ve ma'dum'un iadesi ele alınmış ve şu esaslara göre işlenmiştir.

a) Ma'dum'un iadesinin imkansız olduğunu söyleyenlerin görüş ve delilleri,

b) Ma'dum'un iadesinin imkan dahilinde olduğunu kabul edenlerin görüş ve delilleri,

c) Ma'dum'un "Şey" oluşu ile ilgili görüş ve delilleri zikredilmiştir.

Araştırmanın Sonucu :

Araştırmada, nakli deliller incelenirken onbeş asır önceki arapların ba'sı inkârıyla, çağımızdaki materyalistlerin ölümden sonraki dirilişe inanmayışları arasında çok açık benzerlikler tesbit edilmiş, öldükten sonra dirilmenin bazı İslâm filozoflarının söylediği gibi, dirilmenin sadece ruhânî olmayıp, hem bedenî hem de ruhanî olacağı görüşünün ağırlık kazandığı kanaatine varılmıştır.

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

Hüsameddin ERDEM
(Doktora, 1985)

"Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk"
Konya, Basılmadı, XI + 221 s.

Araştırmanın Konusu :

(Tanzimattan Cumhuriyete kadar) Osmanlı Cemiyetinde ve fikir hayatında ahlâk.

Araştırmanın Amacı :

Osmanlı'nın son dönemindeki ahlâkî durumu tesbit etmek, bunun İmparatorluğun yıkılışında doğrudan doğruya etkin bir rolünün olup olmadığını anlamak, ahlâkî bozulmanın ilkin hangi sosyal tabakada meydana geldiğini belirlemeye çalışmak ve değişik fikir akımlarının cemiyet ahlâkı üzerinde ne gibi tesirler ve değişiklikler meydana getirdiğini tesbit etmek; bunların arkasında ne gibi fikir hareketlerinin bulunduğunu ortaya koymaktır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Giriş bölümünde Osmanlı Ahlâkının zeminini teşkil eden İslâm Ahlâkının genel olarak tanıtılması, İslâm'da ahlâk ilminin doğuşu, ve gelişmesi, XI. Asırdan XVIII. Asra kadar yazılmış belli başlı ahlâk literatürünün tanıtılması ve Sondevir Osmanlı Ahlâkına tesir eden siyasi, ilmi ve ahlâkî faktörlerin tanıtılması yapılmaktadır.

Birinci Bölümde Sondevir Osmanlı düşünürlerinin ahlâk anlayışı, ahlâkın sahası ve sınırları üzerinde durulmaktadır.

İkinci Bölümde, Sondevir Osmanlı düşünürlerinin Nazari Ahlâk ve onun problemleriyle; yani ahlâk felsefesiyle ilgili meseleleri tartışılmaktadır.

Üçüncü Bölümde; Sondevir Osmanlı düşünürlerinde Amelî, Ahlâk, bunun altında ise Ferdî Ahlâk, Dinî Ahlâk, Aile Ahlâkı, Komşuluk Ahlâkı ve Sosyal Ahlâk ile ilgili meseleler ele alınmaktadır.

Dördüncü Bölümde de Devlet Ahlâkı (Politika); yani devlette yöne-

ten ve yönetilenlerin görevleri, yönetim biçimleri, burada ahlâkın önemi, devlet ve halk münasebetleri, dış politika münasebetleri üzerinde durulmaktadır.

Araştırmanın Sonucu :

Sondevir Osmanlı ahlâk düşünürleri ahlâkla ilgili eserlerini meydana getirirken önceki ahlâkçılardan büyük ölçüde faydalanmışlardır. Bunlar arasında plân ve muhteva olarak en fazla istifade edilenler İbni Miskeveyh, Gazalî, Kınalızâde Ali Efendi vb.dir. Sondevir Osmanlı ahlâkçılarının eserlerinde Yunan Felsefesi, Hind-İran hikmetleri, tasavvufî ve felsefî ahlâkın izlerine rastlanmaktadır; bu ahlâkın esasını İslâm Ahlâkı teşkil eder. Osmanlı bu ahlâkı kendi kültürüyle özümleyerek ta siyasî otoritesi zayıflayınca kadar oldukça canlı bir şekilde yaşatmıştır. Osmanlı'nın son döneminde ahlâkî bozulmalar öncelikle devlet adamlarında, sonra azınlıklarda, askerde derken I. Cihan Harbiyle de halka sirayet etmiştir. Osmanlıda ahlâkın bozulmasıyla imparatorluğun çöküşü arasında doğru bir orantı vardır.

Osmanlıdaki ahlâk bunalımını ve tabii ki İmparatorluğun çöküşünü durdurmak, yahutta yavaşlatmak için bazı tedbirler alınmış ve çareler aranmıştır. Bu tedbirlerin ve çözüm arayışlarının iki farklı görüşte yoğunlaştığı görülür: Birinci gruptaki ahlâkçı ve düşünürler kurtuluşu, gerçek ve saf İslâma dönüşte, onun ahlâkını yaşamakta görürler. Bunlar bir çeşit din kaynaklı ahlâktan yanadırlar. Biz bunlara gelenekçi ahlâktan yana olanlar da diyebiliriz. Gerçi bunlar kendi aralarında bir takım talî görüş ayrılıkları gösterirler. Meselâ Celâl Nuri, İbrahim Hilmi, Hoca Abdülâh vb.leri kurtuluşu "BATILAŞMA" da ve "SOSYALİST" bir yaklaşımda bulurlarken; Hüseyin Remzi, Mehmet Hilmi, Mehmet Fazıl, Muslihiddin Adil, Selânikli Hilmi, Said Halim Paşa vb. İslâm Ahlâkı ile Batı kültür ve medeniyetinin birleşip bütünleşmesinde; Ziya Gökalp ve Türkçülük Cereyanı yanlıları da İslâm Ahlâkı ile Türk törelerini uzlaştırmada, Avrupanın ilim tekniğini alarak bunlarla kaynaştırmada; İslâmcılık cereyanı yanlıları olarak şöhret bulan gelenekçiler ise "biz her yönden kendi kenidimize yeteriz, başkasına ihtiyacımız yoktur" fikrinin uygulanmasında bulurlar. Bunların hepsi de İslâmsız bu işlerin olamayacağını ve onun özüne dönüşmesi gerektiği görüşünü paylaşırlar.

İkinci gruptaki Baha Tevfik, Ahmet Nebil, Süleyman Sırrı, Abdullah Cevdet, Tevfik Fikret vb. gibi materyalist düşünürler ise kurtuluş için ne DİN'e, ne de DİNİ AHLÂK'a ihtiyaçlarının olmadıklarını ileri sürerler. Eski ahlâk olarak nitelendirdikleri İslâm Ahlâkını tamamen kaldırıp, onun yerine esası maddî ilkelere dayanan ve YENİ AHLÂK diye nitelendirdikleri biyolojik bir ahlâkı ikâme etmek istemişlerdir. Çünkü onlara göre, örfî ve

ananevî ahlâk artık iflas etmiştir ve çağın ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Halbuki burada suç uygulanan ahlâkın değil, aksine onu uygulayan insanlarıdır. Zira bu insanlar İslâm Ahlâkının' uygulanabileceği bir toplum olma özelliğini kaybetmişlerdir. Birinci grup ahlâkçılar ahlâkın yeniden hayatîyet kazanması ve güçlenmesi için şu tekliflerde bulunmuşlardır : Dinî hisler güçlendirilmeli, Kur'ân sevgisi yerleştirilmeli, Kur'ân'ın manası anlaşılmalı, emirleriyle âmîl olunmalı, ahlâkî birlik korunmalı, bunun için de dinî, millî, -siyasî, idarî, iktisadî ahlâk birleştirilmelidir. Bu aynı zamanda farklı kesimlerden insanların (memurun, askerinin, halkın) birleşmesini de sağlar. Okul programlarına ahlâk dersi konmalı, derslerde ahlâkî konular öyle işlenmeli ki adeta dersler ahlâk ile bütünleştirilmelidir. İktisadî durum düzeltilmeli, basım ve yayın ahlâkîliğini korumalıdır.

Bu çalışmada Sondevir Osmanlı düşüncesinde yer alan nazarî ve amelî ahlâk üzerinde durulmuş, meselelerin ahlâk felsefesi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Amelî ahlâk açısından ferdî ahlâk, dinî ahlâk, aile ahlâkî, cemiyet ahlâkî ve devlet ahlâkî problemleri değerlendirilmiştir.

"Sondevir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk" başlığı altında ele alınan çalışma, aslında her biri müstakil bir tez çalışması olabilecek değişik bölümleri içermektedir. Bunlar : "Sondevir Osmanlı Düşüncesinde Nazarî Ahlâk", "Osmanlı Ahlâkçılarında Dinî Ahlâk Anlayışı", "Osmanlı Ahlâkçılarında Ferdî Ahlâk", "Sondevir Osmanlı Cemiyetinde Aile Ahlâkî", "Cemiyet Ahlâkî", "Devlet Ahlâkî" vb. gibi doğrudan ahlâk ile ilgili olan konular olduğu gibi, "Sondevir Osmanlı Toplumunda Azınlıkların Ahlâka Menfî Etkileri", "Sondevir Osmanlı Toplumunda Materyalistlerin Ahlâka Çeşitli Tesirleri" vb. gibi dolaylı konular da olabilir.

Bilâl KUŞPINAR
(Yüksek Lisans, 1987)

"İbn Sînâ's Theory Of Logic (İbn Sînâ'nın Mantık Teorisi)"
Ankara, O.D.T.Ü., 91 ss.

Araştırmanın Konusu :

Büyük İslâm filozofu İbn Sînâ (980-1037)'nin Mantık teorisinin ayrıntılı olarak incelenmesi.

Amacı :

1. İbn Sînâ'nın mantık ilmine bakış açısını ortaya koymak.
2. Onun, klasik mantığın kurucusu Aristo'dan ayrıldığı noktaları tespit etmek.

3. İbn Sînâ'nın geliştirdiği mantığın bugünkü ilimlerde uygulanabilirliğini tartışmak.

Bölümler ve Muhtevaları :

I. Bölüm : GİRİŞ

İbn Sînâ'nın hayatı, eserleri ve mantıkla ilgisi.

İbn Sînâ'nın İslâm Felsefesinde Mantıkçı olarak Rolü.

İbn Sînâ'dan önce İslâm Dünyasında Mantığın Gelişimi.

II. Bölüm : MANTIK NAZARİYESİ

Mantık bir ilim mi, âlet mi yoksa sanat mı?

Mantığın Konusu, Faydası ve İşlevi?

Mantığın Bölümleri.

III. Bölüm : KAVRAMLAR (TASAVVURAT)

Lafızlar, Terimler ve Beş Temel Küllîler

Tarif (Hadd) ve Kısımları

IV. Bölüm : TASDİKAT

Hükümler, Önergeler ve Çeşitleri

Tasdiki Gerektiren Önergeler

V. Bölüm : DELİL VE KIYAS

Kiyas ve Çeşitleri, Temsil, Tümevarım ve Tümdengelim

Burhân ve Çeşitleri : İlet ve Olgu.

VI. Bölüm : İBN SİNÂ MANTIĞININ GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın Sonucu :

İbn Sînâ'nın temel noktalarda Aristo ile birleşen, fakat, ayrıntılarda ve özellikle önergeler kısmında farklılık gösteren bir mantık ilmi geliştirdiği ve bu ilmin bugün bile felsefî ilimlerde etkinliğini hâlen sürdürdüğü noktasına ulaşılmıştır.

Mustafa TAVUKÇUOĞLU
(Yüksek Lisans, 1987)

**"Konya Merkez İlköğretim Okullarında
Din Kültür ve Ahlâk Bilgisi Derslerinin
Program Yönünden Değerlendirilmesi"**
Konya, Basılmadı, 195 s.

Araştırmanın Konusu :

Çalışma, tasvirî bir yaklaşımla, ilköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin program yönünden incelenmesi, problemlerin tesbiti ve mevcut problemlere getirilebilecek çözümleri belirlemeyi konu edinmektedir.

Amacı :

Bu derslerin zorunlu hale gelmesiyle ortaya çıkan yeni gelişmelere katkıda bulunmak, bugünkü durumunu tesbit etmek, program uygulamalarında karşılaşılan sorunları belirlemektir.

Bölümler ve Muhtevaları :

I. BÖLÜM, GİRİŞ; Cumhuriyet Döneminde Din Bilgisi derslerinin İlkokul Programlarındaki Yeri, Kronolojik Tarihi.

II. BÖLÜM, METODOLOJİSİ; Bu araştırmanın çalışma tekniğini ihtiva eder. Anket ve Gözlem teknikleri kullanılmıştır.

III. BÖLÜM, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerinden, öğrencilerden ve velilerinden anket yoluyla bu dersler hakkında bilgi toplanmıştır. Bu bölümde, Kişisel Bilgilere, Eğitim Programları, Muhteva, Eğitim-Öğretim Süreçleri ve Değerlendirme ile ilgili bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmanın Sonucu :

Bu derslerin amaçları ve ilkeleri arasında birbiriyle çelişen maddelerin olduğu tesbit edilmiş, muhtevanın zenginleştirilmesi, eğitim-öğretim süreçleri ve değerlendirme ile ilgili konularda değişik öneriler getirilmiştir.

a—) Amaçlarla ilgili sonuçlar : Bu ders amaçlarının öğrenci davranışına dönüştürülebilme yönünden kısmen dile getirildiği, ancak amaçların açık ve net olarak belirlenmediği görülmektedir. Bununla birlikte amaçlara tam ulaşamayışın nedenleri arasında; ders saatinin yetersizliği, muhtevanın amaçlara yeterince dönük olmaması gelmektedir. Böylelikle amaçların da kısmen gerçekleştiği görülmektedir. Bu dersin ilkeleri arasında :

— Kimse dini uygulamalara zorlanmayacaktır.

— İnanç ve davranış bütünlüğünün önemi üzerinde durulacak.

— Bu derste özel öğretim ilkelerine yer verilecek maddelerinin biriyle ve diğer bazı maddelerle çelişir durumda olduğu kanaati hasıl olmuştur.

b—) Muhteva ile ilgili sonuçlar : Bu derslerde öğrencilerin öğrenmek istedikleri müfredat dışı bazı konuların bulunduğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler bu derslerde Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğrenmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Öğrenciler, ergenlik çağı, namaz, Allah günahları nasıl affeder... gibi bazı soruları utanma-sıkılma duygularından dolayı sormadıklarını ve ya yeterli cevap alamadıklarını belirtmişlerdir.

c—) Eğitim-öğretim süreçleriyle ilgili sonuçlar : Öğrenciler konuların durumuna göre uygulamalı öğretimin de yapılmasını, göze ve kulağa hitabeden araçlarla ders işlenmesini istemektedirler. Öğretmen ve öğrenciler ders araç ve gereçlerinin bulunmadığını, bunun diğer bazı konularla birlikte süre ve duaların öğrenilmesinde ve öğretilmesinde karşılaşılan güçlükleri gidermedeki önemine işaret etmişlerdir. Öğretmen-öğrenci ve veliler uygulamalı çalışmalar için geniş zaman ayrılması gerektiği ve haftalık ders saatinin yetersizliği konusunda görüş birliği içindedirler.

d—) Değerlendirme ile ilgili sonuçlar : Bu derslerde öğrencilerin başarı durumları genel olarak "İyi" ve "Orta" derecelerde yığılma göstermektedir. Öğretmenler sözlü sınavlar için zaman yetersizliğini vurgulamışlardır. Öğrenciler sınavlarda Test tekniğinin de kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde başarılı olan bir öğrencinin bu başarısı en çok sosyal muhtevalı dersleri etkilemektedir. Öğrencilerin bu derslerde kazandıkları bilgiler ile diğer derslerde kazandıkları bilgiler arasında din dersi öğretmenlerinin bağlantı kurduğu ve bu bağlantının yararlı olduğu sonucuna varılmıştır. İki yazılı bir sözlü biçiminin genelde uygun bir değerlendirme tekniği olduğu, öğretmen ve öğrenciler tarafından ifade edilmiştir.

Abdülkadir ETÖZ
(Doktora, 1988)

"Kur'ân'da Sosyal Psikoloji"
Konya, Basılmadı, 279 s.

Araştırmanın Konusu :

Tabiatı tanımak için ilgili ilimleri ve onun kanunlarını araştırmak ge-

rektiği gibi, insanı tanımak için de onu en çok ilgilendiren dinî motifler içinde incelemek gerekir. Bunun için en uygun kaynak olarak Kur'ân seçilmiştir. Çünkü, en sâfi kaynak olan Kur'ân, tabiatı ve insanı yaratan Zâtın kelâmıdır. Onda, insanların rûhunu, yaratılışını, gâyesini ve ahlâkını tanımak, fitrî ve içtimâî ilişkileri incelemek, cemiyet içinde ferdin konumunu anlamak çok önemli bir konudur.

Amacı :

Kur'ân'da inanma olgusu, eylemle beraber ele alınır. Bu da sosyal hayatı yönlendiren ahlâktır. İnsanı maddî ve manevî yönleri ile ele alıp değerlendiren Kur'ân'ın dört temeli vardır; TEVHİD : Sağlam ve doğru bir inanç, NÜBÜVVET : Vahyin hâmilî model insan, HAŞİR : Ebediyet aşkı ve hesap günü, ADÂLET : Dünya ve âhîret saadeti için sorumluluk gibi. Kur'ân cemiyetinin hedefi, pratik hayata eylem olarak intikâl eden doğruluk ve güzel ahlâk dediğimiz şahsiyet, vicdan huzuru ve ebedî saadet...

Bölümler ve Muhtevaları :

GİRİŞ : Konunun alanı, ilgisi ve önemi...

1. BÖLÜM : İnsanın varoluşu, yeri, önemi, karakteri ve huyu, yetkisi, görevi ve fonksiyonları...

2. BÖLÜM : Bazı Peygamberlerin kıssalarından tahlil ve terkipler, kitle reaksiyonları, gruplar ve ümmet meselesi...

3. BÖLÜM : İyilik kavramı ve uygulanış tarzları. Allah'ın sevdiği kavim...

4. BÖLÜM : Sosyal hayatın değişmez hükümleri, helâl, haram, mukaddes zaman ve mekan, adâlet, kanûnîlik, şahsîlik, umûmîlik, kısas ve kan davası.

5. BÖLÜM : Kur'ân'da ritm, melodi, mânâ bütünlüğü, tehadî, denge ve evrensellik, değişmezlik, hoşgörü, cumhûrî meşveret ve şûrâ...

6. BÖLÜM : İslâm cemiyetinde gayri müslimlerin yeri, onlara karşı hoşgörünün sebebi ve dünyada ilk "société"...

7. BÖLÜM : İnsanın değeri şahsiyeti, hak-batıl ölçüsü, diriliş meselesi ve SONUÇ...

Araştırmanın Sonucu :

Kur'ân'ın dört önemli meselesi vardır : Tevhîd, Nübüvvet, Haşir ve Adâlettir. Kur'ân önce, ferdi itminânâ sebep olan iman gerçeğine dikkati çeker. İnsanlar pratik hayatta iş yaparken akla uyarlar. Fakat, davranış ve çalışmaları sırasında, gayelerini his ve inançları istikametinde yön-

lendirirler. İnsan rûhu, eğitimi, ahlâkı, inancı ve sevgisi ile özel bir bütünlük arzeder. Kişinin inanç ve ahlâkî değerleri, siyâsette ve ilimde akıl ve mantığı etkiler. Bu sebeple devleti yönetenler, evrensel akla rağmen kitleleri farklı yönetirler. Belli bir inanç veya felsefî düşünceyi temsil eden şahıs ve cemaatler, çeşitli aksiyon metotları ile kitleleri cezbederek etkilerler...

Mehmet BAYYİĞİT
(Doktora, 1989)

“Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma”
Bursa, Basılmadı, IX + 201 s.

Araştırmanın Konusu :

Üniversite Gençliğinin dinî inanç, tutum ve davranışları konusunda bir durum tesbiti yapmak, gençlerin dinî tutumlarıyla, bunda sosyal değişkenlerin rolü ve fonksiyonları üzerinde durmak, araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Amacı :

Çok boyutlu böyle bir problemi ele alarak ilk bilgileri elde etmek, gençlik kesimlerinden belirli bir grubun dinî inanç ve tutumları üzerinde çok yönlü bir araştırma ve tanımlama yapabilmek amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, diğer bir amaç da, değişkenlere göre, dinî inanç ve tutumlardaki farklılaşmaları ortaya koymak, inancın ve pratiğinin gerçekleşme veya gerçekleşmeme dereceleri, sebepleri konusunda durum tesbiti yapmak, ortaya çıkacak problemleri ve bunlara getirilecek çözüm yollarını belirlemektir.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma genel gençlik kesimi içinde önemli bir kategori olan üniversite gençliği ile sınırlandırılmıştır. Çalışma evreni ise, Selçuk Üniversitesi Lisans son sınıf öğrencileridir. Araştırmada anket ve gözlem tekniği kullanılmıştır.

Araştırma, Giriş ve İki Bölümden meydana gelmektedir. Birinci Bölümde, Din ve Gençlik Üzerine teorik bir çerçeve çizilmeye çalışılmakta, İkinci Bölümde ise, Metodoloji, Varsayımlar, Bulgular ve Yorumu yer verilmektedir. Araştırma, varsayımlarla ilişkiler açısından ele alınan Sonuçlar ve Bibliyografya ile son bulmaktadır.

Araştırmanın Sonucu :

Araştırmada elde edilen bulgular özet olarak şöyledir :

Allah inancı konusunda, gençlerin hemen hemen tamamına yakınının kararlarını olumlu yönde belirledikleri tesbit edilmiştir. Ancak, hiç de küçümsenmeyecek oranda Amentü'de ifadesini bulan inanç esaslarında, öğrencilerin önemli problemleri vardır. Üniversiter çevre, inançlar konusunda bir yandan çelişkili ve şüphecî tutumu ortaya çıkarmakta, bir yandan da akılcı yaklaşımı getirmektedir. Bu sağlam bağlanma, teslim olma şeklinde sonuçlanabildiği gibi, ilgisizlik ve inançsızlık şeklinde de tezahür edebilmektedir.

Toplumumuzda aile, dinî inanç ve tutumların oluşmasında önemli ve olumlu bir yere sahiptir. Fakat, gencin gelişim süreci içinde ailenin etkisi azalmakta, bu, bir takım değişmelere sebep olmaktadır. Günümüzde çok yaygın bir şekilde müşahade edilen hatalı dinî sosyalleşme hadisesini de ayrıca belirtmemiz gerekir. Bu sebeple, aile yapımızın korunabilmesi ve daha fonksiyoner hale gelebilmesi için bazı tedbirlerin alınması gerekli görülmektedir.

Gençlerin ibadet ve dinî törenlerle ilgili tutumları olumlu yöndedir. Yalnız bu olumlu tutuma rağmen, genel bir ilgisizlik sözkonusudur. Dinî pratiklerin yerine getirilebilmesi hususunda öğrencilerin zaman, mekân ve sosyo-psikolojik açılarından problemleri vardır.

Öğrencilerin sosyo-kültürel hayatlarında dinin merkezi bir role sahip olduğu söylenemez.

Öğrencilerin bâtıl inançlara iltifat etmedikleri de dahi anlamında görülmüştür.

Dinî konulardaki kuşaklar çatışmasına gelince, bu konuda vardığımız sonuç, öğrencilerle aileleri arasında çatışmaya varmayan bazı anlaşmazlıkların olduğudur ki, bu da, genelde kültür farklılığından doğmaktadır. Çatışmanın olmamasının sebebi, büyük oranda, toplumumuzdaki gelecek ile ilgili beklentilerin farklılaşması, sosyo-ekonomik yönde ağırlık kazanması ile açıklanabilir. Aileler genelde inancı yeterli görmekte, pratikler ve diğer dinî hükümlerin uygulanması hususunda çocuklarına baskı yapmamaktadırlar.

Araştırmada elde edilen bir başka sonuç da, üniversite gençliğinin, dinî inanç, bilgi ve uygulamalar konusunda, onları zaman zaman bunalmalara sürükleyecek derecede problemlerinin olduğudur. Problemin ana kaynağı gibi görülen, öğrencilerin dinî bilgi yetersizlikleri ve hatalı şartlanmalar had safhadadır.

Araştırmada değişken olarak ele alınan; bilim alanları, cinsiyet, sosyal çevre, din öğretimi, ailenin sosyo-ekonomik durumu, anne ve babanın öğrenim durumları da, öğrencilerin dini inanç, tutum ve davranışlarını etkilemekte, olumlu veya olumsuz farklılaşmalarına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, üniversite gençliği, çeşitli değişkenlerin de etkisiyle dinî inanç, tutum ve davranışların en çok değişmeye uğradığı bir gençlik kesimidir. Gençlerin inanç ve tutumları, bir yanılla ferdi görülmekle birlikte, sosyo-ekonomik kültürel şartların etkisi altındadır. Bu faktörlerin içinde özellikle üniversite çevre, dinî inanç ve tutumlarda olumlu etkiler yapabildiği gibi, olumsuz etkiler de yapabilmektedir. Fakat her şeye rağmen, şu veya bu şekilde de olsa, dinin, gençlerin gündeminde önemli bir yer işgal ettiği bir vakıdır.

Naim ŞAHİN
(Yüksek Lisans, 1989)

"Kur'an-ı Kerim'de Akıl ve Aklın Değeri Meselesi"
Konya, 67 s.

Araştırmanın Konusu :

Araştırma, Aklın Kur'an-ı Kerim'deki yeri ve Önemi konu edinmektedir.

Amacı :

Akil nimetinin acaba Kur'an'daki yeri ve önemi nedir? Kur'an'da kör bir teslimiyet mi vardır, yoksa teslim olmada akıl esas mıdır? İslâm dünyasındaki akılcılığın gelişmesinde Kur'an'ın rolü nedir? İnanç alanında etkili olan Kur'an'ın bu tutumunu felsefe ve düşünce alanında da görmek mümkün müdür? gibi sorulara cevap aramaktır.

Bölümler ve Muhtevaları :

GİRİŞ : Aklın lügat manaları, değişik kullanımları, tarifleri ve sınıflamaları.

I. BÖLÜM : Kur'an'da Akıl ve Akla Delâlet eden çeşitli kavramlar ve bu kavramların kazandıkları manalar.

II. BÖLÜM : Kur'an açısından aklın değeri, aklın kavrayamadığı saha ve meseleler, akıl konusunda İslâm âlemindeki belli başlı görüşler.

Araştırmanın Sonucu :

İnsanı diğer varlıklardan ayıran, düşünme ve muhakeme etme gücü-
(F. : 20)

ne sahip olan akıl, İslâm dininin de dayandığı birinci esastır. O akla hitap eder, fikri muhasebeye çeker, idrak ile münakaşada bulunur. Allah'ın varlığı, birliği ve yüceliğinin taklidle değil, akıl, tefekkür, tedebbür ve nazarla bilinmesini ister. Bunun için de tabiat denilen şu muazzam tabloya dikkat çeker. Böylece herkesin aklını kullanarak gerçeği ve doğruyu bulmasını, gördüğü her şeyi körü körüne taklid etmemesini ve akıl süzgecinden geçirmesini ister. Ancak bunu yaparken İslâm, Peygamberler hariç, herhangi bir kişi ya da sınıfa ruhânî bir sulta ve otorite yetkisi tanımamakta, akıllı olan herkesin din karşısındaki durumunu eşit saymaktadır.

İslâm'ın bu şekilde değer verdiği akıl varlığına, din âlimlerinin bakış açıları değişik olmuştur. Bunlardan Selefiler ve Sûfiler dinî sahada akla yer vermemektedirler. Bununla birlikte aralarında fark vardır. Selefiler nakle aşırı bir şekilde bağlılık ve güvenme sebebiyle akli kabul etmezlerken; Sûfiler aklın yerine, akıl kadar bile güvenemeyeceğimiz keşf ve ilhamı koymuşlardır. Müslümanlar arasında felsefecilerden sonra akla en büyük değeri verenler ise kelâmcılar olmuştur.

Sonuç olarak, insanın kendisini bilmesinde yegâne yetkiye sahip olan akıl, mutlak varlığı bilmede de mutlak otoritedir. Fakat bu yetki mutlak varlığın zâtı vb. mahiyetleri kavranılamayan sahalarda sözkonusu değildir. Bu tür sahalara için akıl yetersiz kalır. Bu sahalara hariç akli son noktasına kadar çalıştırmak ve zorlamak gerekir.

İbrahim GÜRBÜZER
(Doktora, 1990)

"İbn Hazm'a Göre Dinler ve İnanç Sistemleri"
Ankara, Basılmadı, 130 s.

Araştırmanın Konusu :

Araştırma, İbn Hazm'ın Dinler Tarihi alanındaki meşhur eseri "el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ahva ve 'Nihal'i esas alarak, dinler ve diğer inanç sistemlerinin incelenmesini konu edinmektedir.

Amacı :

DİNLER TARİHİ otoritelerinden biri olan İBN HAZM'ın (V : 456 H. - 1064 M.) muhtelif dinlere özellikle Yahudilik ve Hıristiyanlığa bakış açısını tesbit etmek.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma üç bölüm olup, 1. bölümde İBN HAZM'ın hayatı eserleri ve İslâmî ilimlerdeki yeri anlatılmaktadır. ENDÜLÜS'ün fethi, Endülüs

İslâm Medeniyeti ve sonu, İBN HAZM'ın yaşadığı devindeki iç karışıklıklar, İBN HAZM'ın muhtelif bilim dallarına ait eserleri özellikle Dinler Tarihi'ne dair eserleri tanıtılmaktadır.

İBN HAZM'ın İslâmî İlimler alanında, Hadis, İslâm Hukuku Felsefe, Mantık ve özellikle Kelâm (Teoloji) gibi bilim dallarına ait önemli ve farklı görüşlerine yer verilmektedir.

II. Bölümde, İBN HAZM'ın Dinler Tarihi alanındaki en önemli eseri olan "el-FASL fi'l-MİLEL ve'l-AHVA ve'n-NİHAL" üzerinde durulmaktadır. Eserin yazılmasına tesir eden amiller ile muhteva konusunda bilgi verilmektedir.

III. Bölümde, İBN HAZM'ın muhtelif dinlere ait görüşleri açıklanmakta Dehriiler ile Sofistler gibi felsefi toplulukların inançları da dahil olmak üzere Mecusilik, Manihaizm, özellikle Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerine bakışı incelenmektedir.

Araştırmanın Sonucu :

İBN HAZM'ın 384 H./992 M. - 456 H./1064 yılları arasında Yahudi ve Hristiyanların mevcut olduğu Endülüs'te yaşamış olması, bu iki din konusunda vermiş olduğu bilgilerin önem ve değerini ortaya koymaktadır. Araştırma neticesinde onun Kitab-ı Mukaddes'in Latince nüshasından iktibasta bulunduğu tesbit edilmiştir. Philip Hitti'nin de haklı olarak ifade ettiği gibi İBN HAZM, Kitab-ı Mukaddes Tenkidi çalışmalarının öncüsü durumundadır. Abdülkerim eş-Şehristani'nin (V. 548 H.) Dinler Tarihi alanına ait verdiği bilgilere oranla daha güvenilir tesbitlerde bulunduğu görülmüştür.

Şahin FİLİZ
(Yüksek Lisans, 1990)

"Haris b. Esed el-Muhasibi'nin Hayatı - Eserleri ve Fikirleri"
Konya, Basılmadai, 170 s.

Araştırmanın Konusu :

H. II. yüzyılın ikinci yarısıyla III. yüzyılın birinci yarısında yaşamış olan Sûfi-mutasavvıf Hâris b. Esed el-Muhâsibi'nin eserlerinden yararlanmak suretiyle, onun, varlık, bilgi ve değer olmak üzere, felsefenin üç temel problemini nasıl çözdüğünü ortaya koymaktır.

Amacı :

İlk sûfilerden ve sünî tasavvufun otoriter şahsiyetleri arasında bu-

İnan, ama bugüne kadar üzerinde pek fazla araştırma yapılmamış olan Haris'i ve eserlerini inceleyip, Gazzâlî gibi büyük fikir ve tasavvuf âbidesinin manevî hocasını biraz daha yakından tanımak amacı güdülmüştür.

Bölümler ve Muhtevaları :

Tez, iki bölümden oluşmaktadır :

I. Bölüm : Hayatı ve Eserleri :

Hayatı : Hayatı hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Eserleri : Eserleri ve kendisine aidiyetlerinin mevsukiyeti inceleniyor.

Eserlerinin Muhtevaları : Eserlerinin tek tek muhtevaları tanıtılıyor.

Şahsiyeti : Muhâsibi'nin şahsiyeti hakkında kısa bilgi verilmektedir.

II. Bölüm : Fikirleri :

Varlık Felsefesi : Muhâsibi'nin varlık problemine bakışı.

Bilgi Felsefesi : Muhâsibi'nin bilgi problemine bakışı.

Ahlâk Felsefesi : Muhâsibi'nin ahlâk problemine bakışı.

Araştırmanın Sonucu :

Bu tez de, H. 243 / M. 857 tarihinde Basra'da vefat etmiş olan büyük bir fikir ve aksiyon adamı Muhâsabi'nin Hayatı, Eserleri ve Fikirleri incelenmiştir.

Muhâsibi, Abbasî Halifeleri H. Reşid (786:809) ve Me'mûn (813-833) dönemlerinde yaşamıştır. Bu dönem, ilmî ve fikrî dalgalanmaların yoğunluk ve hız kazandığı bir devredir.

Muhâsibi, hem mutasavvıf, hem de sûfidir. Eserlerinde sûfiyâne yaşayışın felsefesini yaptığı için, mutasavvıftır. Diğer taraftan, bizzat zühd ve takva hayatı yaşadığı için de, sûfidir.

Varlık, ona göre, hem bu dünya, hem de melekût âlemi demek olmalıdır. Tabii ki varlıkların yaratıcısı Allah, herşeyden önce vardır.

Bilgi meselesinde Muhâsibi, ilimle marifeti ayrı ayrı tasvir eder. İlim, daha çok zâhirî alana, marifet de manevî alana ait bir bilgi çeşididir.

Felsefenin bir diğer problemi olan ahlâk konusunda Mütefekkirimiz, yine sisteminin bütünlüğü içerisinde hareket eder. Onun nefis muhâsbesi, havf ve recâyaya dayanır. Ona göre insanın nefsi, insanın tutku ve eği-

limlerinin nominal (adsal) bir toplamı değil, içteki gerçek bir varlık, tabii bir cevherdir. Böyle olduğu için şehvî arzular kökünden yok edilemez. hem de edilmemelidir. Nefis, çift kutuplu müstakil bir varlıktır. Öyleyse nefsin tabiatı değişmez, değiştirilemez. Ahlâkî haller ile nefis, ona göre, aynileştirilemeyeceği için de, tabii ahlâk, ancak şekillendirilebilir, değiştirilemez.

Muhâsibi, insan iradesine ilâhî irade içinde varlık tanır. Tekvinî iradenin zorunluluğunu, teşriî iradeye taşırılmaz.

Söylemek gerekirse Muhâsibi, tasavvufî bilgi ve tasavvufî ahlâkın âdetâ ilkelerini koymuş, kendisine has bir tasavvuf felsefesi geliştirmiştir.

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI BÖLÜMÜ

Ahmet ÖNKAL
(Doktora, 1985)

"Rasûlüllâh'ın İslâm'a Davet Metodu"
Konya, Basıldı, 6. baskı, Konya 1990, Es-
ra Yayıncılık, XVI + 304 s.

Araştırmanın Konusu :

Peygamber Efendimizin İslâm'ı muhâtaplarına tebliğ ederken uyguladığı metodlar.

Amacı :

İslâm'a davet ya da diğer tâbiriyle İslâm'ı tebliğ, tüm müslümanlara düşen temel görevlerden biridir. Müslümanlar bu görevi yerine getirirken sâdece iyi niyet, şahsî duygu, his ve heyecanları ile hareket etmemelidir. Çünkü hayatının bütün yönleriyle inananlar için örnek olan Hz. Peygamber, İslâm'ı tebliğ faaliyetinde de örnek metodlar sergilemiştir. Çalışmada Allah Rasûlünün bu örnek davranış ve metodları tespit edilerek, tarihteki ve günümüzdeki tebliğ faaliyetlerinin buna göre değerlendirilmesi ve bu hususa ışık tutulması amaçlanmıştır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma, 44 sayfalık bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

GİRİŞTE : İslâm davetinin nasıl anlaşılması gerektiği, sahası, lüzumu, davette metodun rolü, önceki Peygamberlerin davetlerinde metod ve Hz. Peygamber'in davet metodunu incelemenin lüzumu konuları ele alınmıştır.

I. BÖLÜMDE : Peygamber Efendimizin, gayeye ulaşmak için tâkip ettiği merhaleler açısından, psikolojik unsurlar açısından ve sosyal müesseselerle irtibatı yönünden izlediği metodlar incelenir.

II. BÖLÜMDE : Mekke ve Medine devri davet metodları topluca değerlendirilerek bir mukâyese yapılmış ve günümüzdeki "Mekke - Medine dönemi" tartışmalarına temas edilmiştir.

III. BÖLÜMDE : Hz. Peygamber'den günümüze kadar gelen davet faaliyetlerinin eksik ve aksak yönleri genel bir değerlendirmeye tâbiî tu-

tularak Rasûlüllâh'ın davet vâsıtaları ile günümüz davet vâsıtaları karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın Sonucu :

Allah Rasûlü, davetinde en geçerli ve gerçekçi metotları uygulamış, bu sâyede kısa bir zamanda, en emin bir şekilde büyük bir neticeye ulaşmış, tüm beşeriyete örnek olacak bir toplum ve hayat tarzı oluşturmuştur. O'nun davetinde görülen hazırlık, kadrolaşma, kitleleşme ve devletleşme merhaleleri, sistemli bir metodun uygulananıdır. Hz. Peygamber, insan psikolojisine büyük bir vukûfiyetle psikolojik esaslara dikkat etmiş, her fırsattan istifade etmiştir.

M. Ali KAPAR
(Doktora, 1986)

"Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti"
Konya, Basıldı, İlim Yayınevi İst. 1987,
286 s.

Araştırmanın Konusu :

Hz. Muhammed'in Müşriklerle Dinî ve Siyasî Münâsebetlerinin araştırılması.

Amacı :

Hz. Muhammed'in İslâm Dinini yayarken ilk muhatabı olan müşriklere karşı dinî ve siyasî yaklaşımı nasıl olmuştur. Bunu ortaya koymaktır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma, Giriş ve İki Bölümden oluşmaktadır.

Girişte, İslâm öncesi dönemde Dinî, Siyasî, İctimâî, Kültürel ve İktisadî hayat üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölümde; Hz. Muhammed'in kavmini İslâm'a davet ile davete gösterilen tepkiler ele alınmıştır.

İkinci Bölümde; Hz. Muhammed'in Medine'deki ilk faaliyetleri, müşriklerle yapılan savaşlar, diplomatik münasebetler ele alınmıştır.

Araştırmanın Sonucu :

Hz. Muhammed (A.S.)'in 23 yıllık Peygamberlik döneminde Mekke ve Medine'de daha çok da'vetine muhatap olan putperest müşriklere karşı, İslâm dinini yayarken, Medine'de bir İslâm devleti kurarken, İslâm toplumunu meydana getirirken, takip ettiği usûl ve karşılaştığı güçlüklerin ya-

nısıra, ciddî olarak devlet otoritesinden uzak olan ve din olarak bildirilen İslâm ile yaşayışları bağdaşmayan bir cahiliye toplumundan, hak adalet, eşitlik prensipleri ile dolu bir İslâm toplumu ve devleti yaratmasındaki gayretleri tesbit edilmiştir.

A. Selâhaddin HİDÂYETOĞLU
(Yüksek Lisans, 1986)

“Aynü'l-Füyûz - Tenkitli Metin ve İnceleme -”
Konya, 182 s.

Araştırmanın Konusu :

'Aynü'l-Füyûz, Sîneçâk Yûsuf Dede (? - 1546)'nin, Mevlânâ Celâleddin Rûmî (1207 - 1273)'nin Mesnevî'sinden 366 beyti bir mânâ bütünlüğü içinde seçerek tertip ettiği Cezîre-i Mesnevî'sine, İbrâhim Cevrî Çelebî (1595 - 1654) tarafından her beytine 5 Türkçe beyit ile yapılan terce-me ve şerhtir.

Bu eserin tenkitli metni ve incelenmesi.

Amacı :

1. İbrâhim Cevrî Çelebî'yi ve eserini ortaya koymak.
2. Mesnevî üzerinde yapılan çalışmaları gün ışığına çıkarmak.
3. Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevî Kültürüne sevgiyle hizmet etmek.
4. Mevlânâ'nın sevgi yolunda bulunanlara ve tasavvufa meyli olanlara eser sunmak.

Bölümler ve Muhtevaları :

- I. Bölüm : Giriş.
- II. Bölüm : İncelenmesi.
- III. Bölüm : Tenkitli Metin.

Araştırmanın Sonucu :

Mevlevî Tarikatine mensup olan Cevrî, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye derin bir sevgi ile bağlıdır. Bu sevgi ve bağlılık Türk Tasavvuf Edebiyatına Aynü'l-Füyûz'u kazandırmıştır.

Mevlevî Tarikatine mensup olan Cevrî, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye leddin Rûmî'nin zâtının, âriflerin, evliyânın, mârifetullâhın mânâsını; tevbenin keyfiyetini; çalışma ve cihâdın mâhiyetini; tasavvufun esâsını; mu-

tasavvufın hakikatini; tarikat âdâb ve erkânının şartlarını; ehl-i sûret olmaktan kaçınmanın ve sû-i zannı terk etmenin zarûretini; mâl, evlâd ve şöhretin âfet oluşunu; dünyâyı terk etmenin ne demek olduğunu; riyâzât ve mahviyyetin fâidesini, nihâyet - en uzun bölümde - aşk ve âşık bahsini, gönül ehline ve söz ehline yakışan uslûb ile şerh etmiştir. Böylece Mesnevî'den seçilmiş beyitler Cevrî'nin anlayış, duyuş ve yorumu ile Türkçe ifâdesini bulmuştur. Aynü'l-Füyûz, Türkçe manzûm Mesnevî şerhlerinin başında; Mevlânâ ve Mesnevî Kültürünün kaynak eserleri meyânında kabûl edilir.

Ahmet Saim ARITAN
(Yüksek Lisans, 1987)

"Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildleri'nin Özellikleri"
Konya, Basılmadı, 127 sayfa + 207 res.)

Araştırmanın Konusu :

Konya'daki Müze ve Kütüphanelerde bulunan Anadolu Selçuklu cildleri.

Amacı :

Buralarda tesbit edilecek cild kapaklarının özelliklerini belirtmek ve bunun sonunda; Türk Cildi içinde bir Anadolu Selçuklu Cildi'nin var olduğunu ilim âlemine duyurmaktır.

Bölümler ve Muhtevaları :

Araştırma; giriş, iki bölüm ve sonuç'tan müteşekkildir.

Girişte : Cildin tarifleri ve tarihçesi üzerinde durulmuş, bu meyanda, Uygurlar, Selçuklular, Timurlular, Osmanlılar ve Batı Dünyası'nda cild sanatı anlatılmıştır. Ayrıca, cild ekolleri, cildin kısımları, cild çeşitleri, mücellidlik ve cildcilik teşkilâtı cildin yapılışı gibi teknik konular da bu bölümün sonuna dercedilmiştir.

I. Bölüm : "Anadolu Selçukluları'nda Cild" başlığını taşımakta olup, bu başlık altında Selçuklu Cildleri malzeme ve teknik yönden incelendikten sonra, cild kapakları üzerindeki tezyinât üzerinde durulmuştur.

II. Bölüm : Konya Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan Anadolu Selçuklu cild örneklerinin katalogu verilmiştir.

Araştırmanın Sonucu :

Kendi san'at değerlerimize kayıtsız kalışımız, bunların, hem yabancı

ülke müze ve kütüphanelerini doldurmasına sebep olmuş, hem de bunların ecnebî araştırmacılar tarafından, tarih ve üslûb bakımından tek taraflı bir görüşle değerlendirilmesine yol açmıştır.

Bu ecnebî araştırmacılar, "Türk Cildine XV. yüzyıldan önce rastlanmaz" demelerine mukabil, elimizde VIII. - IX. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen iki, XIII. yüzyıla ait bir olmak üzere 3 Uygur Türk Cildi bulunmaktadır.

Uygur Cildi'nden sonra, Türk cildi'nin önemli bir parçası olan Timurular Cildi'ne ait bilgiler verilmiştir.

Esas araştırma konusu olan Selçuklu Cildi'ne geçmeden önce, Osmanlı Cildi devir devir incelenmiş ve bunun sonuna cild sanatı ile ilgili teknik konular da eklenmiş ve bunlara ait örnekler verilmiştir.

Konya'daki Mevlânâ Müzesi, Koyunoğlu Müzesi ve Yusufâğa Kütüphanelerindeki yazma eserlerin cild kapakları üzerinde yapılan incelemelerde, Anadolu Selçuklularına ait bir çok örnek bulunmuş olup, bunlar, mezkûr ecnebî araştırmacılara en güzel cevap mahiyetindedir.

Bu örneklerin incelenmesinden çıkan sonuçlara göre Anadolu Selçuklu Cildleri'nin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz :

- 1 — Tezyinât olarak hendesî, rûmî ve nebâtî motifler kullanılmıştır. Bunlar içinde hendesî birinci, rûmî ikinci sırayı almaktadır.
- 2 — Cildler tam zeminli ve şemse tarzında yapılmıştır.
- 3 — Şemse tarzındaki cildlerde yuvarlak, yıldızlı, altıgen, sekizgen, bal petekli şemseler görülmektedir.
- 4 — XIV. yüzyılın II. ve III. çeyreğinde, şemselerin uçları uzatılarak ve uçlarına salbek'e benzer bir şeyler konularak, sanki klâsik devir şemselerine benzetilmeye çalışılmıştır. Daha sonra enine dar oval şemseler görülmektedir.
- 5 — Cildler hep deriden yapılmışlardır. Bunlar, açık kahve, koyu kahve, kırmızıya çalar veya koyu sarı-kahverengi renkleri taşımaktadır.
- 6 — Cildler, küçük veya büyük kalıplarla, küçük âletlerle ve baskı tekniği ile yapılmışlardır.
- 7 — Selçuklu Cild tarzı, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son buluşundan sonra, Beylikler döneminde de sürmüş, gelişerek ve Osmanlı Cildi'ne zemin hazırlayarak, "Osmanlı Cildi Erken Dönemi" olan XV. yüzyıl ilk yarısı sonları, hattâ üçüncü çeyreği sonlarına kadar devam etmiştir.

Fevzi GÜNÜÇ
(Yüksek Lisans, 1987)

"Mevlânâ Manzûmesi, Kubbe-i Hadrâ'nın Kalemîşi Motifleri"
Konya, Basılmadı, 100 sh. metin, 6 sh. şekil ve 157 resim).

Araştırmanın Konusu :

Kubbe-i Hadrâ'nın iç kısmını tezyin eden motifler.

Araştırmanın Amacı :

Kubbe-i Hadrâ'nın, kubbe, beden duvarı ve fil ayaklarında bulunan motiflerin özelliklerini ve devirlerini tesbit etmek, orijinal ve muhdes olan motifleri incelemek, bütün bu motiflerin geleneksel süsleme sanatımız ile münasebetlerini kurarak ilim alemine tanıtmaktır.

Araştırmanın Bölümleri ve Muhtevaları :

Araştırma, giriş, 5 bölüm, sonuç, bibliyografya, şekiller ve resimlerden müteşekkildir.

I. Bölümde : Uygurlardan itibaren Türklerin Orta Asya Döneminde ki süsleme sanatları, tekniği, kullanılan motifleri, renkleri, san'atkar ve kıyafetleri ile birlikte incelenmiştir.

II. Bölümde : Büyük Selçuklular Dönemindeki süsleme san'atı,

III. Bölümde : Anadolu Selçukluları döneminde süsleme san'atı başlığı altında Konya Resim Mektebi ve bu dönemin süsleme san'atı,

IV. Bölümde : Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi süsleme san'atı ana hatları ile ele alınarak incelenmiştir.

V. Bölümde ise; Mevlânâ Manzûmesi Kubbe-i Hadrâ'nın Kalemîşi Motifleri ana başlığı altında, kubbenin çeşitli kısımlarında bulunan süsleme, bu süslemelerin dönemi ile nakış kitabesi ele alınarak incelenmiştir.

Araştırmanın Sonucu :

Bugünkü süslemesi esas itibarıyla II. Bayezid döneminde yapılan fakat Selçuklu ve Karamanoğuları dönemi süsleme sanatının güzel bir sentezini ihtiva eden Kubbe-i Hadrâ'nın kalemîşi motifleri, kubbenin bilhassa tonoz kısmında büyük bir ekseriyetle orijinal kalmış, diğer kısımlarda ise çeşitli değişiklikler ve ilâveler olmuştur. Bunlar, XVII, XVIII ve XIX. yüzyıla aittir. Sonradan yapılan bu süslemeler ile çeşitli ilâve ve restorasyonlar esnasında meydana gelen değişiklik ve tahrifatın mukayeseleri, şekil ve resimlerle desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Ahmet Turan YÜKSEL
(Yüksek Lisans, 1987)

"İzzuddin İbn Cemâa el-Kinânî'nin
"Muhtasarı Sireti'n-Nebi" Adlı Eserinin
Edisyon-Kritiği"
[Konya, VI + 127 ss.

Araştırmanın Konusu :

İzzuddin İbn Cemâa al-Kinânî'nin, Hz. Peygamber'in hayatı ve Şemâli hakkında yazma eserinin tahkiki çalışmasını yapmak.

Amacı :

Yazma eseri, İslâm Tarihi'nin temel eserlerine başvurarak karşılaştırmasını yapmak, kapalı ve anlaşılmayan yönlerine açıklık getirmek suretiyle İslâm kültürüne kazandırmak.

Bölümler ve Muhtevaları :

Giriş :

Müellifin yaşadığı devir olan H. 8. asıra kadar yapılan Siyer çalışmaları ile üzerinde çalıştığımız eserin bunlar arasındaki yeni, metodu ve kaynakları.

I. Bölüm :

Müellifin Hayatı (Kimliği, Doğumu, Tahsili ve İlmî Çevresi, Görevleri, Vefâtı, Hakkında Görüşler) ve eserleri.

II. Bölüm :

"Muhtasarı Sireti'n-Nebi"nin tenkitli metni.

III. Bölüm :

Eserin Türkçe tercümesi.

Araştırmanın Sonucu :

İzzuddin İbn Cemâa el-Kinânî'nin "Muhtasarı Sireti'n-Nebi" adlı yazma eseri, Hz. Peygamber'in hayatı ve Şemâli hakkında, ana kaynakların dikkatli bir tahkiki sonucu en sahih rivayetlerin seçilmesiyle telif edilmiş güvenilir bir eserdir. Ayrıca, H. 8. yüzyılda bu sahada yapılan çalışmalara güzel bir örnek teşkil etmektedir.